

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR is met N°. 11 van den tweeden jaargang, maandelijks op onbepaalde tijden, in N^o. van 3 vellen druks verschenen, zoodat deze 2de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels die gratis geleverd zullen worden) zal bestaan, en voor f 6,25 aan de respectieve geabonneerden zal worden afgeleverd.

Men abonneert zich voor dezen tweeden Jaargang bij alle Post-directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de uitgevers BROESE & COMP. te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

OVER

BELOONINGEN DER DAPPERHEID

EN

GEDENKTEEKENEN AAN HELDENBEDRIJVEN GEWIJD.

(Vervolg van N°. 12 en slot.)

11. Ziet men eindelijk op de *getuigenissen* en *loftuitingen* van beroemde schrijvers, van vorsten, helden, diplomaten of reizigers, ook in dit opzigt schittert Nederland boven zoo vele andere landen en volken van Europa, terwijl het, onder Maurits en Frederik Hendrik, als de *ware en groote krijgsschool van Europa* beschouwd en erkend werd, waar de beroemdste Nederlandsche, Duitsche, Fransche, ja ook Zweedsche en Deensche veldheeren tot krijgshelden gevormd waren. De grootste veldheeren van andere volken, *Parma* en *Spinola*, *Gustaaf Adolf* en *Oxenstiern*, *Turenne* en *Condé*, *Marlbrough* en *Eugenius* achtten en bewonderden de Nederlandsche krijgshelden, en de groote *Hendrik IV* erkende het krijgsbeleid en genie van *Maurits*, en voorspelde in den jongen *Frederik Hendrik* den grooten veldheer. De Fransche Diplomaten verhieven, als om strijd met de Engelsche gezanten, de Nederlandsche land-en zeehelden, en de werken van *Temple* en de *Guiche*, *Cogan*, en *Esmenard*, *Schiller* en *Muller: Wiebeking* en *Nemnich*, *Ladij Montague* en *Therese Huber*, *Forster* en *Bowring*, zelfs *d'Auberij* en *Strada*, en zoo vele anderen, doen bij herhaling hulde, hetzij aan het nationale karakter der Nederlanders, hetzij aan hunne heldenbedrijven, krijgsbeleid en volharding. Men leze slechts, wat *d'Auberij de Mourier* van *WILLEM I* zegt, en men zal niet twijfelen, of zulk eene hulde beloonend en welverdiend was: »In alle verloopene eeuwen, — zegt de roomschgezinde *d'Auberij*, — was er geen grooter man, »dan deze Vorst! Men onderzoekte al de doorluchtige helden »van *Plutarchus*, en hen, die sedert dien bewonderingswaardigen schrijver geleefd hebben, men zal er niemand in aantreffen, wiens deugd hooger stond, dan de zijne!» Kon wel zelfs een Nederlander vleijender schetsen? Vreemde volken en schrijvers, ja zelfs vijanden huldigden de deugd zoo wel als de heldenbedrijven van den grooten *DE RUITER*, en de Spaansche gezant de *Lira* eerde den Protestantschen held, als

zijn vader, en noemde hem een heilig, een apostolisch man.

12. Zijn er wel roemvollere eerenamen, dan die van den beroemden *KORTENAAR*, den held der *Maas*, die 't oog van 't roer, en de vuist van *Nederland*, en de ontsluiters van de *Zond* genoemd wordt? Noemt niet de Franschman *de Guiche* den heldhaftigen *Hidde de Vries*, (wien de Ruiters tot zijn opvolger aanbeval) een van de beste en kloekmoedigste Opperhoofden? *Fagel* was de regter hand van *Willem III* en van *Ginkel* verzekerde hem het bezit der drie Britsche rijken. Niet slechts *Peter M.* waardeerde en beloofde de bekwaamheid en dapperheid der Nederlandsche zeelieden, (terwijl reeds het huis van *Czaar Peter* of *Pieter Baas* te *Zaandam*, als eene eerezuil voor de Nederlanders kan beschouwd worden) maar ook de groote *Gustaaf Adolf* en *Christina* van *Zweden* drongen er bij de Staten meermalen op aan, om Nederlandsche Officieren, Schippers en Stuurlieden in Zweedsche dienst te doen overgaan, terwijl in latere tijden van *Kinsbergen* en van der *Heijden* in Russische dienst de bewondering hunner tijdgenooten tot zich trokken. Zelfs de hekelende, en aan zijne geestigheid en kwaden luim bot vierende *Voltaire* huldigde, (uit een geschiedkundig oogpunt beschouwd) de grootheid en het vast en onbezweken karakter der Nederlanders; en terwijl de Franschen *Coehoorn* genoegzaam wanen te eeren, wanneer zij hem den *Nederlandschen Vauban* noemen, en *St. Julien* hem den eernaam van den grootsten vestingbouwmeester en veldheer geeft, noemt de Opper-Vestingbouwmeester der Engelsche *O. J. Compagnie*, *Benjamin Robbins*, hem alléén waardig, om den naam van *Vestingbouwmeester* te voeren.

N°. 8. PRAALGRAVEN, NAALDEN EN ANDERE GEDENKTEEKENEN, AAN NEDERLANDSCHE LAND-EN ZEEHELDEN OPPERIGT.

Waren de Pijramiden en Obeliskken der Egyptenaren en Babyloniers, bij allen stempel van grootheid, tevens gedenkteekenen van trotschheid en dwingelandij, en zijn ons, uit de tijden der Grieksche en Romeinsche grootheid, standbeelden, trofeën en kolommen overgebleven, de nieuwere volken hadden deze voorbeelden niet noodig, om aan hunne groote mannen de opregtste hulde, niet alléén gedurende hun leven toe te brengen, maar ook om de duurzaamste gedenkteekenen ter nagedachtenis en ter verueeuwiging hunner heldenbedrijven te stichten. De Britten eeren en beloonen hunne groote mannen door grafmonumenten in de kerk van de prachtige *Westminster-Abdij* te

Londen, waar de helden *Mariborough*, *Schomberg*, *Churchill* (Admiraal) en andere land- en zeehelden, te midden onder de Koningen rusten, maar ook tevens te midden onder de uitmuntendste Genie's, gelijk een *Newton*, *Shakespeare*, *Milton*, *Drijden*, *Handel*, *Herrschel* e. a. m; of ook in de St. Pauls-kerk, waar de zeeheld *Nelson*, (in weêrwil van zijnen wensch, om in de Westmunster-Abdij te worden begraven), zijne grafnaald verkreeg, *Collingwood*, *John Moore* en andere helden rusten. De Franschen wisten aan hunne helden geene grootere eer na den dood te bewijzen, dan het bijzetten in de Grafomben der Koningen te St. Denis, of in latere dagen in het Pantheon. Doch, men moge nu aan het grijze Delft den eernaam van *het Nederlandsche St. Denis* toekennen, of de wereldstad Amsterdam met dien van het *Nederlandsche Westmunster* bestempelen, zoo veel is zeker, dat de groote en kleine steden van Nederland, ja zelfs vlekken en dorpen, in praalgraven, naalden of standbeelden voor hunne beroemde mannen, en vooral ook voor helden, niet alleen wedijveren, maar dat ook meestal aan 's lands *Vaderen de eer en het regt toekwam, om buitengewone verdiensten of heldenbedrijven dus na den dood te eeren en te vereeuwigen.*

Amsterdam, Rotterdam, Delft, 's Hage, Leiden, Haarlem, Gouda, Hoorn, Middelburg, Vlissingen, Brouwershaven, den Briel, Utrecht, Doesburg, Zwolle, Leeuwarden, Breda, ja zelfs *Wijkkel, Schijndel* en *Rossem*, hebben aanspraak op de eer eener roemwaardige nagedachtenis voor beroemde mannen, waarvan het grootste gedeelte uit land- en zeehelden bestaat.

1. *Amsterdam*, de vaderstad van *Hooft*, *Vondel*, *de Rijk*, *de Haan*, *Engel de Ruiter*, *Hudde*, *Swammerdam*, *Nomsz*, *van Winter*, *Helmers*, *Kemper*, en zoo vele andere helden, Staatsmannen, Geleerden, Dichters en Kunstenaren, prijkt met zoo vele fraaije Grafnaalden en andere gedenkteeken, dat wij ten minste de voornaamste hier moeten aanhalen, voor zoo verre zij aan helden gewijd zijn.

a. In de *Oude Kerk*.

1. *Jakob van Heemskerk* was de eerste en toen voorzeker roemwaardigste zeeheld en niet minder beroemde reiziger naar het Noorden, die van 's lands wege, en om zijner groote verdiensten wille, de eer genoot, van met de grootste plegtigheid te worden begraven, en aan wien men *het eerste praalgraf* te Amsterdam oprigtte. Dat deze dappere Luitenant-Admiraal, de overwinnaar der Portugezen, die bij Gibraltar, 1607, als een *tweede Epaminondas*, als overwinnaar sneuvelde, zulk eene uitstekende eer verdiende, blijkt ten volle uit het voortreffelijk opschrift op zijn praalgraf (van den grooten dichter en geschiedschrijver *Hooft*):

Heemskerk die dwars door 't ijs en ijzer durfde streven,
Liet de eer aan 't land, hier 't lijf en voor Gibraltar 't leven.

2. *Cornelis Janszoon De Haan*, die zich reeds zevenmaal, als overwinnaar der Duinkerkers, eenen grooten naam had verworven, en, gelijk *Heemskerk*, op het bed van eer als overwinnaar stierf (1633), verkreeg ter zelfder plaatse een gedenktee-

ken ter vereeuwiging van zijnen naam en roem, met het bekende eervolle grafschrift:

» Hier rust de held, die van zijns vijands schepen
» In zevenmaal kwam zeven vlaggen slepen,
» En gaf, in 't laatst, op twee zoo dapper vonk,
» Dat 't eene vloed, en 't ander zont.

3. *Abraham van der Hulst*, Vice-Admiraal van West-Vriesland, een Amsterdamer van geboorte, die onder de Ruiter in Portugal, en onder Wassenaar in de Noordzee lauweren plukte, maar ook op den tweeden dag van den vierdaagschen zeeslag (1666) sneuvelde, verdiende in alle opzichten, zoowel de grafnaald in de oude kerk te Amsterdam, als het schoone grafschrift, door den grooten *Vondel*, op zijne grafombe prijkkende:

» Hier sluimert *Hulst*, de schrik der Britsche Zeebanier,
» Beproefd in slag op slag, in bloed en vloed en vier!
» De groote zeeraad kroont dien vaderlands beschermer:
» De faam des braven helds braveert metaal en marmer!

4. *Willem van der Zaan*, die men te regt den held van Afrika of den *Nederlandschen Afrikaan* zoude kunnen noemen, en die, bij zoo vele lauweren en verkregene ketenen, ook in de zeeslagen van 1666 en 1667 uitmuntte, verwierf, op kosten van 's lands staten, na zijnen roemvollen dood op het bed van eer (1669), tegen de Algerijnen, eene fraaije grafombe in de oude kerk te Amsterdam, met het welverdiende opschrift:

» Dit is door 't land tot eer van *Van der Zaan* besteld,
» Om dat een rooverschot ontzieldde dezen held!
» Vijf gouden ketenen had hij voorheen genoten;
» Hij rust tot eer van hen, die uit hem zijn gesproten!

5. *Isaak Zwaerts*, de held van Brazilië en van den vierdaagschen Zeeslag, die door het gevangen nemen van den admiraal *Ascue*, tot vice-admiraal werd verheven (1666) en bij Soulsbaai (1672) het admiraalschip van *Montagu* verbrandde, maar in den zeeslag bij Kijkduin en de Helder (1673) op het bed van eer sneuvelde, verwierf te regt zijn gedenkteeken in de oude kerk te Amsterdam, te midden onder zoo vele heldhaftige strijdgenooten.

6. De zeeheld *Joh. Hendr. Zwaardenhond*, verscheiden beroemde Watergeuzen, en eenige vermaarde Nederlanders, die door zeereizen en ontdekkingen uitgemunt hebben, vonden hier hunne grafplaatsen, doch zonder uitstekende grafnaalden.

7. Zelfs aan eenige land- en zeehelden van andere volken viel de eer van bijzondere Grafomben ten deele, gelijk aan den Veldmaarschalk *Wirtz* (†1676) en den Zweedschen Admiraal *Zeehelm* (†1668).

6. De Nieuwe Kerk, waar Neêrlands grootste treurspeldichter *Joost van den Vondel* zijne grafombe heeft, door niets dan zijnen naam aangeduid, pronkt insgelijks met prachtige Grafnaalden van beroemde zeehelden:

1. *JAN VAN GALEN*, de held van Livorno, die reeds in den ouderdom van 49 jaren op het bed van eer stierf (1653), verwierf de eerste marmere grafombe in de Nieuwe kerk,

door 's lands staten te zijner eer opgerigt, met het treffend opschrift:

- » Hier ligt in 't graf van eer de dappere van Galen,
- » Die eerst ging buit op buit Castilië afhaken,
- » En met een leeuwenmoed, nabij 't Toskanerstrand,
- » De Britten heeft verjaagd, veroverd en verbrand! —

2. *David Zweerts*, een der dapperste zeehelden, die gelijk Isaak Zweerts in den zeeslag bij Kijkduin en de Helder sneuvelde (1673), verkreeg een graf van eer in de nieuwe kerk. Maar nog merkwaardiger is voor Amsterdam en geheel Nederland, de prachtige grafnaald van Neerlands grootsten zeeheld,

3. *Michiel Adriaansz. de Ruiter*, den held van Chattam, Soulsbaai en de Helder, die in den gedenkwaardigen zeeslag aan den Etna (1676) doodelijk gewond als overwinnaar stierf, en door 's lands staten met de grootste plegtigheid in de nieuwe kerk werd begraven. Het afbeeldsel van den redder van Nederland prijkt met het bijschrift van Brand:

- » Aanschouw den held der Staten regter hand,
- » Den redder van 't vervallen vaderland,
- » Die in één jaar, twee groote Koninkrijken,
- » Tot driemaal toe, de trotsche vlag deed strijken!
- » Het roer der vloot, den arm, daar God door streë!
- » Door hem herleeft de vrijheid en de vreed! —

Aan de grafnaald van zulke helden moet het hart van elken jongeling tot de edelste gevoelens voor Vorst en Vaderland ontvlamd worden: en gelijk zoo velen vóór hem, zoo werd ook de onvergetelijke *Jan Karel Josephus van Speijk*, aan de Ruiters eergraf, tot de verhevenste beginselen en tot den innigsten wensch ontvlamd, om het roemwaardige voetspoor der Ruiters en Trompen of van *Sebastiaan de Lange en Klaas-zoon* te volgen. Doch verwierven

4. *De helden van Doggersbank* nog vóór hem de eereplaatsen naast de helden der vroegere dagen. De dappere Zee-Kapitein *Wolter Jan Gerrit van Bentink*, die met *Zoutman* en *Kinsbergen* zoo roemvol tegen *Parker* streed (1781), en aan zijne wonden overleed, werd niet slechts met plegtige rouwstatie in de nieuwe kerk begraven, maar hij verwierf, behalve den gedenkpenning der Admiraliteit, een prachtig gedenkteeken. Op hem volgde een tweede held van *Doggersbank*,

5. De alomberoemde, als held, wijsgeer, schrijver en mensch, zoo algemeen betreurde, Luitenant-Admiraal *Jan Hendrik van Kinsbergen*, wiens lauweren aan elken opregten vaderlander even onvergetelijk zullen blijven, als zijne tot aan den dood toe volhardende zucht, om wel te doen, die in zoo vele nuttige en weldadige gestichten blijkbaar was en blijven zal. Russlands beheerschers hadden reeds vroeger zijne uitstekende heldenbedrijven en bijzondere verdiensten bij de Russische Marine met ridderorden en andere eereblijken beloond; en vooral wist onze geëerbiedigde Koning Willem I den waarlijk grooten man op eene waardige wijze te eeren en te beloonen! — Allezins schitterend, maar welverdiend was voor den edelen Ridder,

6. *Jan Karel Josephus van Speijk*, de eereplaats naast

Neerlands grootste helden: en dit stedelijke en fraaije praalgraf in de nieuwe kerk bleef niet het eenige, daar hij behalve hetzelfde nog een bijzonder gedenkteeken in het burgerweeshuis te Amsterdam verkreeg, waar hij opgekweekt was, en een nationaal Monument daarenboven zijne heldendaad te regt vereenigen zal.

Wij zullen zoo veel te minder over den held van *Speijk* nader uitweiden; daar zijne daden en belooningen nog in aller geheugen zijn, en onze taak zich tot de belooningen in de tijden van het Nederlandsche Gemeenebest bepaalt.

II. Delft, (weléér de zetel van *Willem I*, den *Vader des Vaderlands*), beroemd reeds door de geboorte van den held *Frederik Hendrik*, van *Huig de Groot* en van *Leeuwenhoek*, van *Blieswijk* en van *Loon*, verheft zich te regt op overfraaije praalgraven, voor zijne land-en zeehelden opgerigt, die wij in de twee Hoofdkerken bewonderen.

a. In de *Oude Kerk* brengt elk, bij het praalgraf van,

1. *Pieter Pieterszoon Hein* (van Delfshaven geboortig) zijne erbedigde hulde toe aan den held van *Brazilië*, den oververaar der Spaansche Zilvervloot (1628), die door zijnen heldendood in den strijd tegen drie Duinkerksche schepen zijne luisterrijke loopbaan bekroonde, en wien ook *Helmers* en andere dichters als om strijd verheffen. Hij was ook in den volsten zin

» De vreeze van de Zee, de schrik van 't trotsche Spanje,

» Een' eere van ons land, en sterkte van Oranje — " e. z. v.

2. *Maarten Harpertzoon Tromp*, de held van *Duinkerken*, *Duins* en *Douwes*, die in 't jaar 1653 zoo roemvol, bij Scheveningen als overwinnaar sneuvelde, verwierf niet slechts door 's lands Staten eene prachtige grafstede in de oude kerk te Delft, maar zijne nagedachtenis werd ook met eenen fraaijen gedenkpenning vereerd, die aan den eenen kant met zijn borstbeeld, en aan de andere zijde met de afbeelding van den zeeslag bij *Terheide* en *Scheveningen* prijkt. In dezelfde graftombe van den grooten en edelaardigen *Brielenaar*, die, in 't volle harnas, met het hoofd op een stuk geschut en met het ligchaam op het roer van een schip rust, werd ook zijn beroemde, maar minder edelaardige zoon,

3. de *Rotterdammer Cornelis Tromp*, de overwinnaar der *Algerijnen*, *Engelschen* en *Zweden*, *Britsche* baron en *Deensche* Graaf, die in 't jaar 1691 te Amsterdam stierf, met eene plegtige rouwstatie bijgezet. (*)

6. De *Nieuwe Kerk* te Delft pronkt bij uitnemendheid met eene der prachtigste, maar ook tevens bovenmate kunstige grafsteden van Europa, van den door tijdgenooten en nakomelingschap bewonderden,

1. *PRINS WILLEM I VAN ORANJE*, den grondlegger der Nederlandsche vrijheid, den redder van *Leiden*, en den door zijne

(*) Merkwaardig zijn hier ook de graftomben van den grooten natuuronderzoeker *Leeuwenhoek*, en van *Elisabeth van Marnix*, in dezelfde kerk, gelijk in de nieuwe die van *de Groot*

vijanden zelfs geëerbiedigden *Vader des Vaderlands*, wien de beroemdste dichters en geschiedschrijvers zoo eenstemmig hunne opregte hulde toebrengen, en van wien de volksdichter *Tollens* zingt:

- » Breng bloemen aan en erlaurieren,
- » Om 't heilig lijk des helds te sieren.
- » Des redders in 't bewierookt graf;
- » Des *Vaders*, die met bloed en leven
- » De vrijheid kocht voor later neven,
- » En stervend hun ten erfdeel gaf.

De beroemde beeldhouwer *Hendrik de Keijzer* van Utrecht, de opbouwer van de beurs te Amsterdam, van de Zuider-Noorder- en Westerkerk in Neêrlands hoofdstad, en van het stadhuis te Delft, heeft ook deze heerlijke grafstede vervaardigd. Dat de beroemde zoon van dien grooten en eersten Willem, de grootste veldheer van zijnen tijd,

2. PRINS MAURITS, volgens zijne uitdrukkelijke begeerte in het Graf zijns vaders te Delft werd bijgezet, en van dien tijd af de Vorsten uit het stambuis van Nassau (Oranje) hunne eerenpraalgraven meestal te Delft verkregen, is overbekend.

3. De held en steden-veroveraar FREDERIK HENDRIK werd insgelijks, met Vorstelijke rouwstatie, in het Graf zijns vaders begraven. Ook Frederiks zoon,

4. de in den bloei zijns levens reeds weggerukte prins Willem II, werd met vorstelijke staatsie in het voorouderlijke graf bijgezet: en nog plegtiger was de uitvaart van,

5. WILLEM IV Erfstadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal der Nederlanden, terwijl zijn beroemde vader, de dappere JAN WILLEM FRISO, in het voorouderlijke graf der stadhouders van Vriesland, te Leeuwarden, werd begraven. Wat Koning WILLEM III van Groot-Brittanje betreft, wien men, wegens zijnen veel grooteren invloed in Holland, weleens *Stadhouder* van Engeland en *Koning van Holland* noemde. Wij kunnen hem geene grootere hulde en eerbied bewijzen, dan door het uitmuntende Graftschrift, door eenen vroegeren dichter vervaardigd:

- » Hier ligt de liefde en lust der Engelsche onderzaten,
- » De stuurman van de hulk der zeven vrije staten;
- » De Alcides zijner eeuw, die monsters heeft geveld,
- » En palen aan den loop der Fransche zon gesteld;
- » De *Haagsche Scipio*, die rijk van lauwerbladen,
- » Een trits van kroonen won, door onnavolgbre daden;
- » De *Britsche Augustus*, die, in 't nijpen van den nood,
- » Der volken regt herstelde, en Janus tempel sloot! — e. z. v.

6. De held van *Warwik*, prins FREDERIK VAN ORANJE, broeder van onzen geëerbiedigden Koning, die als Oostenrijksche veldheer lauweren plukte, en maar al te vroeg aan zijn vaderland en aan Oostenrijk ontrukkt werd, behoort, zoowel als zijne graftombe door Canova, tot het laatste hoogstmerkwaardige tijdvak der Nederlandsche Geschiedenis en Neêrlands kundige en edele Schrijver, *Collot d'Escurij*, heeft hem (in het fraaije werk: *Hollands roem in kunsten en wetenschappen*) reeds eene eereplaats aangewezen.

III Rotterdam.

Ook deze, door zoo vele groote mannen en door haren hand del zoo vermaarde stad, die te regt met het standbeeld van den grooten *Erasmus* prijkt, de vaderstad van *Corn. Tromp*, *Joa-chim Oudaan*, *Duifhuis*, van den Schilder *van der Werff*, van *Gijsb. Karel van Hogendorp* en *van der Palm*, heeft hare hoofdkerk met prachtige graftomben versierd, in de St. Laurentskerk verwierf het eerst

1. *Lambert Hendrikszoon*, (anders *Mooi Lambert* genaamd) de Schout-bij-Nacht der Maas, de overwinnaar der Duinkerkers en Mooren, eene welverdiende Graftombe, en na hem, de zeeheld van den Briel,

2. *Witte Corneliszoon de Witte*, de held van Terheide, de overwinnaar van Blake en Monk, die in 't jaar 1658 in den zeeslag in de Zond, tuschen Wassenaar en Vranghel, den dood der helden stierf, en op 's lands kosten, met de grootste plegtigheid, te Rotterdam werd ter aarde besteld. Al te groote gestrengheid en zijn overdreven gevoel van eigene waarde maakten, dat hij — die staande hield, » *dat zijn naam dubbel wit was*, waarin niemand *éene elek* had kunnen vinden!" — door tijdgenoot en nakomelingschap te regt gelaakt wierd. Op hem volgde

3. *Egbert Meeuwisz. Kortenaar*, de held der Maas, die zich in de zeeslagen in de Zond zoo dapper had gekwetend, en die met Boisot tot de éénoogige Helden behoort. Hij sneuvelde in een der bloedigste scheepsstrijden in de Noordzee (1665) en verwierf met het volste regt eene fraaije grafstede in de groote kerk te Rotterdam, met het merkwaardige Graftschrift van *Brand*, 't welk hem zoo volkomen schetst:

- » De held der Maas, verminkt aan oog en regter hand,
- » En echter 't oog van 't roer, de vuist van 't vaderland,
- » De groote KORTENAAR, de schrik van 's vijands vloten,
- » De ontsluiting van de zond ligt in dit graf besloten.

4. *Jan de Liefde*, Vice-Admiraal en een der dapperste Neêrlandsche zeehelden, die zich onder Tromp en de Ruiter met lauweren overdekte, en in den zeeslag van Kijkduin op het bed van eer stierf, was de grafstede wel waardig, die voor hem te Rotterdam oprees, en niet minder het opschrift, door den grooten *Vondel* op zijn stoffelijk overblijfsel gemaakt:

- » Hier rust 's lands *Liefde* of eer een deel gescheurd aan flentren,
- » Hij schuwde 't schutgevaart van verre, en paste op 't entren,
- » Getroost te winnen, of te sterven als een held!
- » Beleid en moed betoont al 't Britsch en Fransch geweld!

5. *Jan van Brakel*, die beroemde zeeheld, die alom de Ruiter verzelde, en in alle zeeslagen van 1665 tot 1667 lauweren plukte, maar vooral bij Chattam (1667) over de keten heenzeilde, die den optogt stremde; — hij, die bij Soulsbaai en aan de Helder zegepraalde; en bij Bevezier (1690) den dood der helden stierf, verdiende ten volle zijne fraaije grafstede te Rotterdam, en het kernvolle bijschrift:

- » Door ketens, donder, lood, en staal en bliksemstralen
- » Te vliengen, en een roof op 's vijands grond te halen,

» Was *Brakels* werk, die zijn triomf rukte uit den brand!

» Zijn naam en krijgsdeugd siert zijn graf en vaderland! - »

6. *Aart van Nes*, de Ruiters heldhaftige makker en vriend, die zich uitmuntend kweet in den zeeslag bij Portland, en in de belangrijke jaren 1666 en 1667; — die tot den rang van Luitenant-Admiraal opklom, en met de Ruiters bij Kijkduin zegepraalde, verwierf een eregraf in de groote kerk te Rotterdam, gelijk zijn broeder en roemgenoot,

7. de Luitenant-Admiraal *Jan van Nes*, die op Guinea onder de Ruiters vocht, en in de luisterrijke zegepraal bij Chattam deelde. Eindelijk vindt men nog in dezelfde kerk de grafstede van

8. *Cornelis Matelief de Jonge*, Reiziger en zeeheld, te Delft geboren, die door twee zegepraalen bij Malakka den eer-naam van held van Malakka verwierf.

IV, 's Gravenhage,

weleer reeds de zetel der Graven (sedert 1250) en der Tor-nooijen, naderhand Residentie der Stadhouders en Koningen, de merkwaardige Vaderstad van Willem II en III, van de *Wassenaar's* en van *Dorp* van de twee *Huijgens*, de *Fa-gel's* en van *Aerssen*, van *J. Ruijsch* en van *J. H. van Swinden*, en vooral ook van onzen geëerbiedigden *Koning*, munt insgelijks door fraaije Grafsteden uit:

1. De zeeheld *Wassenaar van Obdam*, Luitenant-Admiraal-Generaal, de held van de *Zond*, die in den zeeslag in de Noord-zee (1665) sneuvelde, toen het schip de *Eendragt* in de lucht vloog, verwierf een fraai praalgraf in de groote kerk, en dit vereerend grafschrift:

» Zoo lang *Obdam* de zee met kruid en lood mogt schuimen,
» Kon de *Eendragt* York het vlak voor Hollands vloot doen
ruimen:

» Maar toen het vuur den brand zelfs in zijn kruidkist schoot,
» Vloog d'*Eendragt* uit de zee, de tweedragt in de vloot.

2. De Landgraaf *Philips van Hessen-Philipsthal*, weléer in Nederlandsche dienst, en overleden in 't jaar 1621, en

3. de Nederlandsche Veldoverste *Rendenrode van der Aa*, die in 't jaar 1600 stierf, hebben hunne grafsteden in dezelfde kerk. De minder aanzienlijke grafsteden der overige kerken gaan wij geheel voorbij, gelijk b. v. van den Ridder *Arend van Dorp* in de Kloosterkerk.

V. *Haarlem*, de vermaarde vaderstad van *Lourens Koster*, den dichter *Langendijk*, den bouwmeester *Jakob van Kampen*, van de schilders *Wouwerman*, *Hals*, *Ostade*, van *Helst*, en van de beroemde *Kenau Hasselaar*; eene stad, door zoo vele Maatschappijen en wetenschappelijke instellingen, en vooral door het gedenkteeken, ter eere van *Koster* en de drukproeven van *Enschede* uitmuntende, heeft ter opzichte van heldenbedrijven geene andere gedenkteeken, dan

1. de zoogenaamde *Damiaatjes*, ter herinnering aan de verovering van *Damiate* (1219) in den tijd der kruistogten, en

2. de gedenkzuil ter vereeuwiging van *Batenburgs* pogingen tot ontzet van *Haarlem*, gedurende het gedenkwaardig beleg dier stad door *Toledo*: waarbij men

3. de pronknaald bij het *Manpad*, omstreeks *Haarlem*, opgerigt door den ijver en de vaderlandsliefde van *D. J. Lennip*,

ter eere van *Witte van Haamstede* en van zijne luisterrijke overwinning op de Vlamingen behaald, kan voegen (*),

VI. *Leiden*, beroemd door zijne Akademie, gelijk weléer door zijne Fabrieken, de Vaderstad van den held *Johan. van der Does*, den Schilder *Lucas*, van *Pieter Camper*, van *Willebrord Snel*, van *P. Muschenbroek*, (den uitvinder van den Pijpometer) van de *Kruiffen Marron*, prijkt behalve de graf-tomben van *Boerhave*, *Camper*, *Luzac*, *Kerkhoven* en *Meerman* in de St. Pieterskerk, met 2 grafstomben in de Hoogland-sche kerk, ter eere der dappere verdedigers van het Vaderland.

1. *P. Adriaansz van der Werff*, de moedigste en edelste onder de regenten van het benarde *Leiden*, verwierf te regt een prachtig Gedenkteeken, ter vereeuwiging zijner vaderland-sche gevoelens en daden, en de heldhaftige

2. *Justinus van Nassau*, die met zoo veel roem de eer der Nederlandsche vlag ophield, was, als Admiraal en Opperbevel-hebber, hetzelfde eereblijk waardig. Maar ook een derde held, 3. *Joh. van der Does*, de dappere verdediger van *Leiden*. held en dichter, wien een zijner afstammelingen in 't jaar 1792, in de kerk te Noordwijk, een fraai gedenkstuk oprigtte, en wiens tweede zoon *Pieter van der Does* eenen veroverden wimpel der vernietigde Spaansche Armada in de St. Pieterskerk te *Leiden* ophing, verdient hier allezins eene eereplaats (§).

VII. In *den Briel*, tweemaal zoo vermaard door de ontlui-kende vrijheid, en niet minder als vaderstad der drie zeehelden *Tromp*, *Almonde* en de *Witte*, bewondert men te regt het praalgraf van

1. den beroemden Luitenant-Admiraal *Philips Almonde*, den veroveraar der zilvervloot te *Vigos*, die twee Fransche zeehel-den (*Tourville* en *Chateau Renaud*) overwon, en in 't jaar 1711 stierf. Ook de grafsteden der

2. Heeren van *Leiden* en eenige andere bevinden zich in de-zelfde groote of Katharinen-kerk.

VIII. *Schoonhoven*, de vaderstad van verscheiden beroemde mannen, hoogst vermaard door zijne verdedigers *Albr. Beiling* en *Coulster*, prijkt ook met de grafstede van *Olivier van Noort*, den Isten Nederlandschen Reiziger romdom de wereld, ont-dekker der *Olwijsbaai*.

IX. *Gouda*, eene stad, die niet slechts door hare pijpenfa-brieken en glasschilderijen vermaard is, maar ook door de ge-broeders *Crabeth* (beroemde glasschilders), door *Hartsoeker*, en door *Cornelis Houtman*, eersten Reiziger naar de O I., pronkt ook, behalve met de grafsteden van *Bevernink* en *Dirk Vol-kersz*, met de gedenkteeken van twee zeehelden

(*) Het is billijk, hier ook melding te maken van het besluit tot een marmereen gedenkteeken, ter eere van den Waterbouwkun-digen *Christiaan Brunings*, te *Haarlem* bepaald, door het uitvoe-rend bewind der Bat. republiek en van de gouden Medaille, en keten aan den beroemden *Conrad* voor zijne lofredre op *Brunings* toege wezen.

(§) Zie over *van der Werff*, de Verhandeling van *Te Water*, en over van der Does de lofredenen van *Mr. Vereul*, *Mr. Hooft* e. a. *De Zelfopoffering van Van der Werff*, door van Bree, op het stad-huis, verdient mede aangehaald te worden.

1. de *Haan* en

2. *Roemer Vlacq*, die in den zeeslag op de hoogte van *Lisabon* sneuvelde (1703).

X. *Vlaardingen*, de vaderstad van *Arnold Hoogeliet* en van *Dyk*, heeft ook gedenkteekenen van

1. den zeeheld *van Callenburg*, overwinnaar der Franschen, die in 1722 overleed, en den beroemden

2. *Laurents Reaal*, reiziger, held en Gouverneur-Generaal van Neêrlands Indiën. De beroemde *Koen* Gr. Gl. is hier geboren.

XI. *Hoorn* boogt, behalve op zijnen *Hogerbeets* en *Hadrianus Junius*, nog op de graftomben van

1. *Pieter Floriszoon*, die door buitengewone dapperheid, uit den laagsten rang tot Vice-Admiraal opklom, en in 't jaar 1658 in de *Zond* sneuvelde; en van den beroemden zeevaarder

2. *Willem Cornelisz Schouten*, ontdekker van de *Kaap Hoorn*, en reiziger rondom de wereld (1615-17).

3. Van de vlag van *Haring* hebben wij reeds vroeger gesproken.

XI. *Enkhuizen*, de vaderstad van zoo vele zeehelden *Gerrit en Herman Entzoon*, *David Flug*, *Jakob Pieters-zoon*, *Hill. Quast*, en *Wibrand Schramm*, pronkt met gedenkteekenen van

1. *David Flug*, Schout-bij-Nacht over de schepen van 't Noorder kwartier, den held van Noord-Voorland, die in den zeeslag bij *Westkappel* (1673) sneuvelde; en van

2. *Wijbrand Schram*, Vice-Admiraal, en opperhoofd eener O. I. vloot, die in denzelfden zeeslag den dood der helden stierf. Ook *Paul Potter*, een der vermaardste schilders, en *Buijskes* behooren tot hunne stadgenooten.

XII. *Middelburg*, de hoofdstad van *Zeeland*, de vaderstad van *de la Rue*, *Binkershock* en *Jo. Goedhart*, munt in gedenkteekenen uit:

1. de Zeeheld *Jan Evertsen*, Luit.-Admiraal, te *Vlissingen* geboren, gelijk het geheele heldengeslacht der *Evertsen*, de held van *Dieppe*, *Douvres*, *Portland* e. z. v. had reeds vroeger eene graftombe in de oude kerk, die naderhand naar de nieuwe kerk werd overgebracht. De staten van *Zeeland* hadden tot erkenning der groote verdiensten van dezen held, die in den zeeslag bij *Noord-Voorland* sneuvelde (1666), dit praalgraf laten oprigten. Maar ook zijn broeder,

2. *Cornelis Evertsen*, de mededinger van zijns broeders heldendeugd, de deelgenoot zijner overwinningen, die bij *Portland*, *Nieuwpoort*, *Katwijk* en *Lestaffe* had medegestreden, en die op den eersten dag van den vierdaagschen zeeslag (1666) sneuvelde, deelde in de eer van dit praalgraf, een meesterstuk van *Rombout van der Hulst*. Nog vele andere zeehelden uit dit beroemde geslacht sneuvelden voor het *Vaderland*, en vier van hen verwierven den rang van Luitenant-Admiraal. *Herman Evertsen* en *Cornelis Evertsen*, de jongsten streden als helden te lande, en de laatste werd Luitenant-Generaal der *Infanterie* (*).

(*) Belangrijk zijn over dit heldengeslacht de twee werken:

3. In 't jaar 1817 heeft men de graftomben van
a. den Roomschen Koning *Willem II* en van zijnen broeder,
b. *Graaf Floris V*, weder ontdekt, terwijl men de grafstede van den geleerden *Hadrianus Junius* weder gevonden had.

4. Ook de zeeheld *Adriaan Bankert* had (1684) eene graftombe in de *Pieterskerk* verworven.

XII. *Vlissingen*, de vermaarde vaderstad van den grooten de *Ruiter*, van het heldengeslacht der *Evertsen*, der *de Moor's*, der *Hollaer's*, der *Bankert's*, van *Ha*, *Worst*, *Thijssen* van *Bellamij* en de weduwe *Wolff*, heeft geene vermaarde praalgraven; maar

XIII. *Zierikzee* pronkt met eene fraaije graftombe van den Ridder *Konijer*, en *ter Goes*, de vaderstad van *Antonides* en *van de Spiegel*, met het graf van den beroemden zeeman en edelsten menschevriend *Frans Naerebout* (geboren te *Ter Veere*, en overleden aan het *Sas* van *Goes* 1818). Ook *Sluis* had voorheen eene fraaije, met de kerk afgebrande, graftombe van den beroemden veldheer *Fagel*, die in 1718 stierf.

XIV. *Utrecht*, deze aloude, door de *Unie* van 1579 en den *Vrede* van 1713, zoo vermaarde Vaderstad van *Adriaan VI*, van *Canter*, *Uitenbogaard* en *van Effen*, van *Melchior de Hondekoeter*, van *Ran*, van *Alphen* en van *van de Capellen*, heeft ook eenige merkwaardige graftomben: (behalve die van *Duifhuis* en *Bellamij* in de *Jakobikerk*).

1. *Willem Joseph baron van Gent*, Luit.-Admiraal, die behalve vele andere heldenbedrijven, in den zeeslag bij *Chattam* uitmuntte, en in den vermaarden scheepsstrijd bij *Soulsbaai* (1672) sneuvelde, had, door het veroveren van het *Fort Sheerness* en door het verbranden der *Engelsche* magazijnen alléén, reeds een praalgraf verdiend, gelijk het hem in de *Domkerk* te *Utrecht* ten deele viel: en - behalve zoo vele graftomben der bisschoppen-werden hier ook

2. de Keizers *Koenraad II* en *Hendrik V* begraven. *Amersfoort*, de geboorteplaats van den grooten *Oldenbarneveld*, heeft geene andere graftomben, dan die van den bouwmeester *Jakob van Kampen*, in het koor der groote kerk.

XV. *Arnhem*, de hoofdplaats der provincie *Gelderland*, vaderstad van *Cannegieter* en *van Reijdt*, pronkt met de eenige graftombe van *Karel van Egmond* Hertog van *Gelder*; en *Zutphen* had voorheen de graftombe der heeren *van Heeckeren*.

XVI. *Thiel*, de geboorteplaats van *Chassé*, heeft ter eere van den Generaal *van Welderen*, die bij 't verrassen van de *Schenkenschans* tot den dood toe streed (1635), een praalgraf opgericht; terwijl niet *Bommel*, de geboorteplaats van den beroemden *Maarten van Rossum*, maar het onbeduidende *Rossem* de graftombe van dezen held toont: die ook als *Roof-overste* en *plunderaar* befaamd was.

„De Jonge, Levensbeschrijving van Jan en Cornelis Evertsen, en de *Kanter*, redevoering bij het praalgraf der beide Evertsen 1818.

Eene vergelijking van dit heldengeslacht met de helden van *Weimar*, vindt men bij *Mr. C. F. Haug*, de dertigjarige oorlog I. deel, bl. 334 en 335.

XVII. *Doesburg*, de geboorteplaats van den held van *Kinsbergen* is zonder graftomben; maar het kleine *Warnsveld* prijkt met het graf van den heer van *Koppel*, *Graaf van Albemarle*.

XVII. *Leeuwarden*, de hoofdstad van *Vriesland*, was van ouds beroemd door de, in 1796, verwoeste stadhouderlijke graftomben in de groote kerk van vele Graven van *Nassau*, van *Willem George Friso*, prins v. *Nassau*, en van *Johan Willem Friso*, den jongen veelbelovenden held. Ook is zij als geboorteplaats van den Stadhouder *Willem IV* merkwaardig.

XVIII. *Harlingen*, de geboorteplaats van *Simon Stijl*, is door twee Gedenkteekenen merkwaardig

1. Van den beroemden zeheld *Tjerk Hidde de Vries* (geboren te *Sexbierum* bij *Harlingen*), Luitenant-Admiraal van *Vriesland*, die door koenheid en beleid uitmuntte, in den vierdaagschen zeeslag zegepraalde, en in den zeeslag bij *Noordvoorland* (1666) sneuvelde; en van

2. den zoogenoemden *steenman*, buiten *Harlingen*, op den zeedijk; want deze getuigt insgelijks van de dankbaarheid der *Vriezen*, daar zij dit gedenkteeken ter eere van *Kasper Robles* (heer van *Billij* en stadhouder van *Vriesland*) die, na den noodlottigen zeevloed van 1570, het land zoo schoon door dijken beveiligde, opgericht hebben. Dit gedenkteeken is in 't jaar 1774, door den graaf *Karel George van Wassenaar-Twickel*, op eigen kosten hersteld. *Robles*, die als *Veldheer* dikwerf uitmuntte, kwam bij den aanslag, om de schipbrug van *Parma* voor *Antwerpen* te vernielen, ongelukkig om het leven (1585).

XIX. Wij zullen thans noch van de begraafplaatsen van den zeeschuimer *Groote Pier* te *Sneek*, en van de Koningen der *Vriezen*, noch van het gedenkteeken van *Gijsbert Japix* nader gewagen, maar te regt aan het (anders zoo onbeduidende)

1. *Wijk*, bij *Sloten*, hier eene eereplaats aanwijzen, waar men in de kerk de prachtige marmeren graftombe van den grooten vestingbouwkundigen

Menno, baron van *Coehoorn*, met een levensgroot afbeeldsel, en het navolgend opschrift op hetzelfde vindt:

- » Zie hier een' held, beproefd in oorlogsbliksemvlammen,
- » Die voor 's lands vrijheid spreekt uit monden van metaal!
- » Die 't opgezwollen nat door dijken jaagt en dammen,
- » En 's vijands krachten breekt door water, vuur en staal!
- » Den *Vriesschen Jupiter*, die met zijn donderslagen
- » Den *Franschen Phaëton* bonst uit zijn zonnwagen! —

Als held, als schrijver, als uitvinder en als edel mensch, maar vooral als een krijgswouwkundig Genie, verdiende de groote *Coehoorn* allezins zulk eene vereerende nagedachtenis.

2. Merkwaardig zijn ook de praalgraven der Heeren *Burmania* te *Ijsbrechtum*, *Anjum*, e. z. v., onder welke zich ook *Gemmo Onuphrius*, Generaal en Opper-Hofmeester bevond (†1759).

XX. In *Overijsel* vindt men (behalve het eeregraf van den grooten dichter *Feith* te *Zwolle*, geene graftomben der dapperen, dan te

Wijhe (eene pleisterplaats tusschen *Deventer* en *Zwolle*), waar zich de graftombe van den baron *Koenraad Willem van Dedem van Gelder*, Generaal der *Infanterie*, bevindt: terwijl ook

in de provincie *Groningen* (behalve het praalgraf van *Adolf* van *Nassau*, die (1568) bij *Heiligerlee* sneuvelde, een gedenkteeken van latere tijd) hier en daar graftomben van staatsmannen en geleerden gevonden worden, ofschoon men hier van vele groote mannen, b. v. *Alting*, *Tib. Hemsterhuys*, *Alb. Schultens*, *Guijot* kon gewagen.

XXI. De provincie *Noord-Brabant* is geenszins ontbloot van gedenkteekenen, aan helden gewijd.

1. *Breda* heeft in de groote kerk een der prachtigste gedenkteeken, aan den beroemden *Graaf Engelbert van Nassau* (en zijne gemalin) gewijd, waarvan wij reeds vroeger gesproken hebben, behalve de graftomben der heeren van der *Leck* van *Polanen*.

2. *Willemstad*, de vaderstad van *Callenburg*, en in 't jaar 1793 zoo vermaard door de luisterrijke verdediging van den baron van *Boetzelaar*, eerde ook den dapperen von *Kropff*, Kommandant van de *Klundert*, die den dood der helden stierf, door eene plegtige uitvaart en grafstede; en het onbeduidende

3. *Schijndel*, in de *Meijerij* van 's *Hertogenbosch*, prijkt met de grafstede van den dapperen kapitein ter zee, *Jan van Amstel* een boerenzoon, wiens verdiensten bij zijn vaderland *Nederlands* groote dichter *Vondel* zelf met krachtige woorden schetst:

- » Hier rust de eer der *Amstelheeren*,
- » Die *Turken* won en ook den *Zweed*;
- » Hielp met kracht de *Funen* keeren,
- » En *Gustavus* zeemagt sleet;
- » Tromp de hand bood twee paar dagen
- » In den slag met *Brittenland*;
- » Zwaar gewond, maar nooit verslagen,
- » Streed voor de eer van 't vaderland.
- » Looft dien vroomen zeebeschermer!
- » Schrijft zijn naam in eeuwig mermer! —

Dus hebben wij, in zoo vele opzichten, en door ontelbare voorbeelden, den roem der *Nederlanders*, gedurende het gemeenebest, met betrekking tot de belooningen der dapperen, gestaafd. De negentiende eeuw prijkt niet minder met de uitmuntendste voorbeelden van de uitstekendste belooningen en eereblijken van allen aard, die nog in aller geheugen zijn. Maar vooral schittert in dit opzigt het *Koninkrijk der Nederlanden*; groote gebeurtenissen, eene voortgaande reeks van heldenbedrijven en de rijke oogst van belooningen, onder *Koning Willem I*, kenmerken dit tijdvak; doch dit is eene taak op zich zelve, en de stof rijk genoeg, om als een bijzonder onderwerp te worden behandeld, zulk eenen Vorst en zulk een volk waardig! Wij achten dus onze taak hier afgewerkt, en besluiten dezelve met het volste regt, met de hartverheffende woorden: » De *Willem's* en de *Mauritsen*, de *Trompen* en de *Ruiters*, de *Klaasens* en de *Lange's*, de *Fagel's* en de *Coehoorn's* leven nog!! —

C. F. HAUG.

Wij achten het van onzen plicht, bij het einde van deze belangrijke verhandeling, onzen innigen dank te betuigen aan onzen ouden verdienstelijken leeraar in het vak der geschiedenis

en fraaije letteren, voor deze gewigtige bijdrage, tot schraging onzer moeilijke onderneming. Het was ons aangenaam, en niet minder zal dit aan den hooggeschatten schrijver zijn, van vele onzer lezers te vernemen, dat zij deze historische schets, die zoo vele heerlijke lichtpunten in het opgehangen bonte tafereel der geschiedenis van groote daden en groote mannen, bevat, niet alleen met genoegen gelezen hebben, maar dat dezelve ook herinneringen heeft opgewekt, die voorzeker voor de dienst des geliefden Konings en van den dierbaren geboorte-grond, ter gelegener tijd, vruchten zullen dragen. Vele van des schrijvers oude leerlingen, die thans in onderscheidene betrekkingen, in het leger dienen, hebben ons aangezocht, mede de tolken hunner erkenenis te willen zijn, en eene vernieuwde hulde te willen brengen aan een' man, die gedurende eene reeks van meer dan 22 jaren, met onbezweken ijver, de militaire jeugd en het gebied der geschiedenis heeft voorgelicht, en die ook nog niet ophoudt hunne oogenblikken van uitspanning, met leering en herinneringen aan te vullen.

De redactie.

AANMERKINGEN

OP DE

KLEEDING EN WAPENING DER KURASSIERS.

Eene der groote redenen van het gebrek aan linie-soldaten, bij het wapen der kurassiers, is voorzeker hunne uitrusting; van hier het, in vergelijking met de linie, overgroot aantal militie-soldaten, dewelke men noodzaak is, bij dat wapen in te deelen; een aantal bijna gelijk aan dat der linie. Intusschen is deze noodzaak een wezenlijk nadeel aan dat wapen verknocht. De militie-soldaat, hoezeer hij ook soms, in zedelijk gedrag, boven den vrijwilliger moge uitmunten, heeft juist daarom, dewijl hij gedwongen is, zelden die vereischten, welke een goed soldaat kenschetsen. Het is, inzonderheid bij de ruitery, van het grootste belang soldaten te hebben, welke door eerzucht gedreven worden, liefde voor hun wapen hebben, en, om zoo te zeggen, aan niets anders denken, dan aan hun vak. Aan dezulken kan men veilig een goed paard toevertrouwen; met liefde dragen zijl. zorg voor hetzelfde; poetsen gaarne, en zullen niet vergeten, op het uur van voederen, zich in de stal te bevinden, te zeer overtuigd, dat zijl. het levensbehoud, en, wat meer zegt, hunne eer, waarschijnlijk eenmaal aan hunne paarden zullen verschuldigd zijn. Geheel anders zijn de gewaarwordingen bij den gedwongen soldaat: van

het eerste oogenblik zijner in dienst treding, ziet hij reikhalzend het uur te gemoet, waarop het hem vergund zal zijn, met groot of wel met onbepaald verlof, naar huis te gaan. Gansch andere bezigheden roepen hem aldaar; het soldaat zijn is zijn vak niet, ook vindt hij niet het minste vermaak in hetzelfde; hij doet alles met tegenzin, is liever onbereden dan bereden, dewijl hij dan minder te doen heeft; het poetsen valt hem zwaar; hij is mismoe-dig en laat het hoofd hangen. Zonder dat de man zich aan grove overtreding tegen de krijgstucht schuldig maakt, wordt hij menigmaal berispt, somwijlen gestraft, dewijl zijne kleeding en wapening, of wel zijn paard, niet in dien zindelijken staat, niet zoo goed onderhouden zijn, als die van zijnen kameraad der linie. Dit is, wel is waar met allen geenszins het geval, en zijn er, die zich zeer wel weten te schikken; doch dezulken zouden, met eenige aanmoediging, meestal bij de linie overgaan, en al ras goede soldaten worden, ware het, dat de linie zelve alle-zins meer aangemoedigd werd en verreweg de meerderheid bij de regimenten had, iets, hetwelk van groot belang zijn zoude, ten einde ook in tijd van vrede de regimenten ten minste 4 goede manoeuvre-eskadrons van 64 rotten behielden, zonder dat de linie-soldaat genoodzaakt zij 4 paarden te verzorgen, om reden van het wegzenden der militie. Wij hebben, helaas, gezien, wat er bij het militie-sijstema van de regimenten zware ruitery, in tijd van vrede, wordt, en wat het in heeft, bij het uitbreken van eenen onverhoedschen oorlog, om zoo te zeggen, regimenten te moeten vormen.....; doch niet aan onze pen past het, hierover verder uit te weiden, en dit was ook het doel niet, hetwelk wij ons voorstelden. Wij wilden alleen zeggen, dat er gebrek aan linie-soldaten is, en dat in dit gebrek gemakkelijk is te voorzien.

1°. door de uitrusting meer aanlokkend te maken; want, hoezeer het waar zijn moge, dat de kleederen den man niet maken, is het niet te min ook waar, dat dezelve, inzonderheid bij jonge lieden, zeer veel afdoet; en het in het vorige nummer aangehaalde gezegde van den Prins de Ligne, moge ook hier tot staving strekken.

2. door aan oude soldaten, na 12 jaren dienst, eene kleine verhooging van soldij bij het wapen toe te staan, met het vooruitzicht eener billijke verzorging, wanneer zij, door ouderdom, voor den activen dienst ongeschikt of in den oorlog verminkt werden.

3°. door de manschappen, van meer dan gewone taille, niet bij de ligte ruitery regimenten aan te nemen.

Bepalen wij ons bij de uitrusting, en merken wij alvorens daarbij aan, dat het groot aantal vrijwilligers bij de ligte ruitery, in vergelijking van dat bij de zware, geenszins deszelfs oorsprong heeft in het wapen zelf, maar

bijna uitsluitend moet gezocht worden in het meer sierlijke der ligte ruitery, hetwelk te meer waar is, wijl de eigenlijke dienst der Kurassiers inderdaad minder zwaar, minder gezet is dan die der ligte ruitery in het algemeen, en het zware van het wapen meer denkbeeldig dan reëel is, inzonderheid dan, wanneer men zich het dragen van Kuras en Casque heeft eigen gemaakt.

Wij duiden te dien einde die verandering aan de uitrusting aan, welke in het algemeen als wenschelijk en doelmatig beschouwd wordt. Het Casque kan met regt als een fraai en doelmatig hoofdtooisel aangemerkt worden, doch hetzelfde heeft het nadeel, dat het zelden past en dus veeltijds geweldig hindert; hetzelfde sluit te veel of te weinig om het hoofd, hetgeen door het gedurig veranderen der kap, slechts gedeeltelijk verholpen wordt; ten bewijze hiervan strekken de noodbanden of riemen, welke zich, behalve de model-stormband, aan bijna alle casques bevinden, terwijl men nog daarenboven de kurassiers, bij snelle gangen, menigmaal naar de klep ziet grijpen, om het verlies van het casque te voorkomen; een en ander zoude het geval niet zijn, ware het, dat men den Kurassier een zwart lederen casque verstrekke, uit zoogenaamd *Cuir bouilli* zaamgesteld, van achteren met een gesp en lederen riempje, ten einde hetzelfde te kunnen vernaauwen of verwijden, en op het hoofd doen sluiten; de kleppen make men van koper, en de overige versierselen blijven dezelfde, doch men voege hierbij eene kleine pluim, welke zoo min mogelijk boven de kuif uitsteke, ten einde de golving van de lucht het casque niet te zwaar make, of bijaldien men een zoodanig casque niet blinkend genoeg oordeelde, zoo zoude men het bovengedeelte uit koper, (dit zal gemakkelijk schoon gehouden worden en door het poetsen minder spoedig slijten dan de tegenwoordige ijzeren casques, welke te zeer aan het roesten blootgesteld zijn) en het onderste om het hoofd sluitend gedeelte uit leder kunnen samenstellen. In allen geval zoude men wel doen, het casque van binnen te verwen, om hetzelfde te bewaren voor de uitwaseming van het hoofd. Het koperen casque zouden wij ook daarom boven het ijzeren te meer aanbevelen, dewijl wij zeer overhellen tot de gele uitmonsteringen, om reden dat dezelve welligt het best schoon te houden zijn, en met het blaauw zeer wel overeenstemmen.

Ware het, dat men goedvinden mogt, de tegenwoordig in gebruik zijnde, bijkans doorgepoetste, kurassen (eigenlijk corselets) te behouden, zoo zoude men wel doen, dezelve, in overeenstemming met het zwart lederen casque, zwart te verwen, en, in plaats der tegenwoordige linnen voering, die telkens versleten is en den kurassier groote onkosten veroorzaakt, dezelve van binnen met leder te bezetten. Op het aldus zwart geverwde kuras,

zouden de koperen knopen rondom hetzelfde voordeelig uitkomen, en de kurassier zoude, bij vochtig weder, de onaangenaamheid niet hebben, met een bruin geroest kuras te paard te zitten; of wel, om dit te voorkomen, hetzelfde met vet in te smeren, hetwelk vuil is en de kleederen bederft. Mogt men evenwel (waaraan men zeer wel zoude doen), tot een nieuw model besluiten, zoo geve men den kurassier, bij het koperen casque, een koperen kuras, met eenig versiersel (eene zon bijv.) midden op hetzelfde, en zorge dan tevens dat hetzelfde eenen beteren vorm hebbe dan het tegenwoordige model; immers, slechts zeer zelden past het kuras aan den man, is op de schouders niet genoeg nedergebogen, en op de borst niet genoeg gebombeerd, waarvan het zeer groot nadeel niet zal behoeven aangetoond te worden, inzonderheid, dewijl de kurassier verplicht is, zijne veel te massive stalmuts tusschen de borst en het kuras te bergen.

Het tegenwoordig model handschoenen (à la Crispin) is zeer ondoelmatig; de handen zijn veel te kort, zoodat de kap den man letterlijk belet de hand te buigen, en bijgevolg zich van de sabel te bedienen; bovendien moeten de handschoenen dagelijks aangewit worden, vooral uit hoofde der zwarte teugels. Om in een en ander gebrek te voorzien, geve men den kurassiers zwart lederen handschoenen van genoegzame lengte, opdat de kappen kunnen op en neder geschoven worden, de voorarm door dezelve bedekt, en de man in de behandeling van de sabel niet gehinderd zij.

De aangewitte sabelkoppel vervange men door eenen koppel van zwart leder; het lastige aanwitten en het bederven der kleederen zal dan ophouden. De slotplaat derzelve hindert zeer onder het kuras; de maag wordt door dezelve gedrukt; het kuras sluit niet, en de linnen voering is op die plaats terstond doorgesleten; het ware dus te wenschen, dat die slotplaat, welke te paard nooit gezien wordt, en, hoewel te voet goed staande, geen nut heeft, verviele, en men den koppel alleen door inhaken bevestigde, of, ten minste, dat men de plaat zoo plat mogelijk maakte.

De sabels, model no. 3 van welke thans een gedeelte in gebruik gegeven is, zijn goed, doch het gevest of de stootplaat moest meer op of nedergebogen zijn; aangezien zij nu de bovenste draagriem vanden koppel, door de gedurige wrijving tegen denzelven, in weinige dagen, doorsnijdt.

Deze weinige aanmerkingen op de wapenen aan den kurassier in gebruik gegeven, mogen in deze oogenblikken als zeer gepast geacht worden, aangezien de tijd van duur van een groot gedeelte derzelve verstreken zijnde, het meer dan tijd is, op het meerder of minder doelmatige van dezelve de aandacht van hen, die met de leiding van het wapen der kurassiers belast zijn, in te

roepen, en langs dien weg de onkosten zooveel mogelijk te voorkomen, welke er voor den soldaat uit voortvloeijen, wanneer men bij voortdoring goedvinden mogt, inzonderheid de aan zooveel herstel onderhevig versleten casques nog langer in dienst te behouden, en op rekening van den soldaat te doen hernieuwen.

Wat nu de kleeding betreft, zoo hebben wij reeds gezegd, dat wij aan de gele uitmonsteringen, als zeer wel met het blaauw strookende en gemakkelijk zindelijk gehouden kunnende worden, boven de roode enz. de voorkeur geven: wij wenschten dat de kurassier zoodanig gekleed ware, dat hij ook te voet een ordelijk voorkomen had, en zich zijn gewaad niet behoefde te schamen, wanneer hij, met verlof zijnde, of ook anders, bijv. een kameraad van een ander wapen ontmoet. Wij wenschten dat geen verkeerde naijver bij den kurassier gewekt wierde, wanneer hij zijn uiterlijk voorkomen, bij dat van zijnen kameraad der ligte ruitery, in het algemeen, vergelijkt; en, men oordeele niet, dat wij hier te veel zeggen, immers men behoeft zich slechts eenen met verlof zijnde kurassier met zijn geroest of ingevet casque, zijn wanstallig kolet, zijne halfspannende vuil grijze broek en stalschoenen zonder sporen, te herinneren, om zich van de waarheid te overtuigen! Te dien einde geve men den kurassier eenen blaauwen rok of kolet van een goed snit, met gele uitmonstering, voorts twee rijen, naar de schouderen breed uitlopende, knopen, van eenen vorm tusschen de groote en kleine knopen het midden houdende, wijders gele revers of kleppen, welke hij te paard zoude kunnen omkeeren of bergen, de roode wingsen worden door gele of door Epauletten, en de garnituurs almede door gele vervangen voor de groote tenue. Even als te voren reeds elders is aangemerkt, geve men hemeene blaauwe broek met eenen gelen streep en twee paren halve laarzen met sporen. Wil men intusschen de stevels behouden, zoo late men de streep weg en geve, benevens de stevels, een paar halve laarzen met sporen, om te voet mede te kunnen gaan, makende de broek zonder klep en met knopen van voren, tot aan de knie naauw en van onderen genoegzaam wijd; dit hindert in de stevels niet, dewijl men de broek alsdan opslaan kan.

De stalbuis, welke tegenwoordig steeds te paard in volle wapenrusting (enkele gelegenheden uitgezonderd) gedragen wordt, keere tot het primitive doel, waarmede een stalbuis gegeven wordt, terug. De kurassier zal dan niet genoodzaakt zijn, wanneer hij van zijne dienst, menigmaal doornat, in zijn kwartier terugkeert, zich in groote tenue te kleeden, om zijn werk te doen, en de stalbuis te droogen; men zal dan van den man kunnen vergen, dat hij zindelijk te voorschijn kome, en dat hij in dienst gekleed zij. Dit is hij thans niet. Het kuras misstaat bo-

vendien over de stalbuis; dewijl de schouderen door niets gedekt zijn, en er slechts weinige menschen gevonden worden, die vierkant genoeg gebouwd zijn, om hierin (in vergelijking met het massive kuras) geene tegemoetkoming te behoeven.

Het spreekt van zelfs, dat het galon der schabrak, benevens de kleeding en wapening der officieren, eene overeenkomstige wijziging, zouden moeten ondergaan.

H.

DE VELDHEER,

EEN VERTOOG UIT HET GEBIED DER KRIJGS- GESCHIEDENIS.

Wanneer het waarheid is, en wie zal zulks betwijfelen, dat de krijgsgeschiedenis moet voorlichten op den weg tot bereiking van het doel, waarnaar elk denkend krijgsman moet streven, als hij, in den volsten zin des woords, soldaat wil zijn, dan is het niet minder waarheid, dat ook dit doel in zich al datgene moet vereenigen, wat wij ons van een volmaakt krijgsman slechts kunnen denken.

De veldheer, te midden van een leger, vormt, als het ware, het *punt*, waarvan alles uitvloeit, en waarop alles terugkaatst. Even als de zon in ons wereldstelsel het middelpunt van beweging en leven is, eenen even zoo groote invloed oefent *hij* uit, die duizenden en duizenden naar zijnen wil en op zijnen wenk doen bewegen in de ruimte, die aan den mensch als werkkring is aangewezen.

En zou het dan te veel gezegd zijn, dat hij, die eenen beperkteren werkkring in het militaire wezen ter bearbeiding is ten deele gevallen, daarin de voorbeelden van grooteren moet zoeken te volgen; dat hij zich reeds van den beginne af moet schoeijen op de leest, die mischien het noodlot in hoogere betrekking voor hem bestemd heeft, opdat geen schakel hem moge ontbreken, om langs den voor hem bestemden keten opwaarts te streven, om van het kleinere tot het grootere, van het eenvoudige tot het ingewikkelde, zijnen geest te verrijken met kennis, en zijne denkbeelden te ontwikkelen op het voetspoor van groote voorbeelden, die de krijgsgeschiedenis hem aanbiedt en die hij met eenen onvergankelijken roem omgeven ziet?

De eigenschappen, die een veldheer moet bezitten, moeten ook de afdalende rangen in het militaire wezen voorlichten. Het voorbeeld van groote veldheeren moet ieder, die van de studie der krijgskunst eene hoofdstudie gemaakt heeft, steeds als aansporing dienen. De ontwikkeling van de kennis, deugden en hoedanigheden, die men in eenen veldheer wenscht, gegrond op hetgeen de krijgsgeschiedenis ons daarvan navolgingwaardigs voorhoudt, is

het doel van dit vertoog, dat, zoo wij hopen, aan de lezers van den *Militairen Spectator* welkom zal zijn (*)

Bij de kennis in de bijzondere krijgkundige wetenschappen, vordert ook de krijgskunst, in den persoon eens veldheers, eenen vasten wil, besluitvaardigheid in de keuze der beste middelen, en eene onwrikbare tegenwoordigheid van geest in beslissende en gevaarvolle oogenblikken. » De blik eens veldheers » - zegt *Napoleon*, » moet zoo helder zijn als de spiegel eener telescoop, *et jamais se faire de tableaux.* » Bij het verhaal van den veldslag van Hastenbeck, waarin de maarschalk *D'Estreés*, bij het vernemen der verschijning van den jongen hertog van Brunswijk, aan het hoofd van een klein korps troepen, in den rug van het fransche leger, oogenblikkelijk den terugtogt beval, zonder te bedenken, dat deze geringe vijandelijke strijdkrachten, zonder plan en zonder met het vijandelijk hoofd-korps in verband te staan, niets beslissends ondernemen kon, uitte bovengenoemde bevoegde beoordeelaar het volgende. » De eerste eigenschap eens veldheers is bezonnenheid, die de bijzondere opkomende omstandigheden in den krijg juist overziet en beoordeelt, die hem belet zich te verhitten, zich te laten verblinden, of door goede of kwade geruchten te laten misleiden, en eindelijk, die in zijnen geest de indrukken, die hij in den loop van den dag ontwaart wordt, regelt en derzelve ware plaats doet innemen.

Er zijn echter menschen, welke, door hunne physische en morele eigenschappen geleid, alles tot beelden vormen, die in hunne denkbeelden vaste en bepaalde gedaanten aannemen; zulke menschen zijn door de natuur niet voortgebracht, om legers aan te voeren, of om aan het hoofd van groote krijgsondernemingen te staan, al waren zij ook met kennis, moed en andere goede eigenschappen begaafd. Gemelde groote man gaf niet alleen goede lessen, maar hij leverde ook tevens de bewijzen, dat hij de krachten bezat daarnaar te handelen. Zijn geschiedschrijver laat zich daaromtrent, bij de beschrijving der bijzonderheden van den veldslag bij Leipzig (1813), als volgt uit. » Over het geheele zuidelijke front woedde het vuur onafgebroken voort, zonder dat de beangstigde toeschouwers dezer groote en gewigtige gebeurtenis, op de torens der stad Leipzig eenig korps zagen vooruitrukken. De Franschen hadden de voordeelen van een gunstig terrein, de verbondenen,

die van het overwigt in strijdkrachten; dewijl de getals sterkte der eersten slechts 130,000 man, en die der laatsten 250,000 man bedroeg. Beide legers werden door hunne beste veldheeren aangevoerd. Om 2 uren des namiddags drongen eenige massa's pruisische troepen, met onverschrokken moed Probstheijda, binnen, waarop het achterste gedeelte, de bagage enz, van het fransche leger uiteen en aan het vlugten sloeg; het angstgeschreeuw, dat daarbij plaats had, was zelfs boven het donderende geschutvuur hoorbaar. *Napoleon* zag echter rustig en bedaard de steeds toenemende verwarring aan, gaf eenige bevelen aan zijne oude garde, die de reserve uitmaakte en voerde ze zelf tot herovering van het dorp aan, waarin hij ze ook zag doordringen, voor dat hij zich naar de hoogte terug begaf, van waar hij het geheele slagveld overzien konde. Gedurende dezen geheelen, in gebeurtenissen zoo rijken dag, waarin hij meer voor zijne redding, dan om eene overwinning vocht, bleef deze wonderbare man rustig, besluitvol en op alles gevat; terwijl hij de bewegingen zijner zoo verminderde strijdkrachten, met dezelfde tegenwoordigheid van geest en met denzelfden moed, waarmede hij ze zoo dikwerf der overwinning te gemoet gevoerd had, bestuurde. Welligt waren zijne militaire talenten, in die oogenblikken, waarin hij tegen het noodlot en tegen de overmagt te gelijk te kampen had, meer te bewonderen, dan in het tijdvak zijner grootste overwinningen.»

Voor den denkenden krijgsman, is het belangrijk, om op te sporen, op welke wijze deze doordringende geest zich de middelen wist te verschaffen, waarmede hij zoo lang achtereen aan zijne vijanden de overwinning wist te ontwringen. Hij bragt een, vroeger weinig beproefd, taktisch stelsel in gebruik, en voerde daardoor eenen maatstaf in, die wij hier eenigzins nader zullen ontwikkelen.

In den min of geheel niet beschaafden toestand, die een altijddurende krijgstoestand is, nemen de volken eene eigene wijze van vechten aan, overeenkomstig de gesteldheid van het land en den aard hunner bewapening. De noord-Amerikaansche Indiaan doet zich als scherpschutter in de hinderlagen zijner woeste bosschen vreezen; terwijl hij alle de kunstgrepen van den kleinen oorlog in praktijk brengt. De Arabier voert zijne ruitersbenden door zijne woestijnen, links en regts, tot dat hij zijne vijanden, door onverwachte aanval, snelle terugtogten, en onvoorzien terugkeeren kan omsingelen en uit elkander drijven; of hij verwoest het land, overal waar hij doordringen kan, snijdt zijnen vijand allen toevoer af, en beproeft alles, wat eene overmagtige ligte ruitery in den oorlog kan uitrigten. Op de eerste trappen der beschaving neemt de oorlog eene andere gedaante aan. Wanneer een vijandelijke inval de bewoners van een land

(*) De geschiedenis alleen heeft tot de zamenstelling van dit vertoog de bouwstoffen geleverd; en een te dezer dagen in het licht gekomen Duitsch weik daartoe als hoofdleidraad gediend. Ik heb gemeend zulks ter kennis der lezers van den M. S. te moeten brengen, om eene mogelijke beschuldiging van *ijdele aanmatiging* te ontgaan.

te wapen roept, dan is hun enig doel den vijand op te zoeken, denzelven aan te vallen, en den uitslag aan overwegende lichaamssterkte, dapperheid of strijdkrachten over te laten. Wanneer de oorlog beroepsgewijze gevoerd wordt, en het voorwerp van vele en grondige studien is, dan komt men langzamerhand tot de overtuiging, dat de taktiek eenen wiskundigen grondslag heeft, en dat *die* van de aanvoerders de overwinning zal wegdragen, welke het grootste aantal strijdkrachten, in hetzelfde oogenblik en op een en hetzelfde punt brengen kan, al is het ook, dat hij, over het geheel genomen, zwakker dan zijn tegenstrever is. Wellicht heeft niemand, in zulk eenen hoogen graad, de gave van berekening en de kunst van zamenvoeging, welke voor het ontwerpen en de uitvoering van zulke beslissende manoeuvres noodig zijn, bezeten, dan *Napoleon* zich die had eigen gemaakt. Hierin moet men datgene zoeken, wat men zoo lang het geheim zijner taktiek noemde. Dit geheim was gelegen in zijn vindingrijk vernuft, om middelen van uitkomst te scheppen, wanneer gevaren dreigden; in de duidelijkheid zijner plannen; in de wijze, hoe hij en kele tot de uitvoering dezer plannen, bestemde kolonnen wist te leiden, zoodat elk legerkorps op de aangeduide plaats en in den bepaalden tijd aankwam. Voor alles echter, moet men zijn geheim zoeken in zijne menschenkennis, waardoor hij zijne werktuigen wist te beoordeelen, te kiezen en aan zijnen persoon te binden, hen te leeren en hunne talenten tot uitvoering zijner verschillende ontwerpen, te bezigen. Daardoor werden zijne manoeuvres, hoe stout die ook waren, niet alleen met eene, vroeger niet gekende, juistheid, maar ook met eene snelheid uitgevoerd, die aan dezelve gelijktijdig den overwegenden invloed der verrassing verschafte. De verschijning van *Napoleon* op het toneel der gevechten, was dikwerf als die van den bliksem uit eene onbewolkte lucht, en toen zijne vijanden de onbegrijpelijke snelheid zijner manoeuvres eenmaal hadden leeren kennen, gebeurde het niet zelden, dat deze in gewaagde stellingen zijnen aanval afwachten welken zij door eene minder verontruste bezonnenheid zouden hebben kunnen voorkomen. Doch ook groote offers zijn er moeten gebragt worden, om aan de Fransche troepen die beweegbaarheid te geven, die *Napoleons* wijze van oorlog voeren vorderde. Zwaarigheden, noch onverwachte hindernissen werden door hem in aanmerking genomen: het woord *onmogelijk*, had hij uit het woordenboek der krijgskunst geschrapt. De tot uitvoering der voorgeschrevene manoeuvres benodigde tijd mogt, onder geene voorwendsels hoe genaamd, overschreden worden: de bagage, de achterblijvers, zelfs het geschut moest achtergelaten, prijs gegeven worden, wanneer eene kolonne daardoor verhinderd mogt

wezen, om op den bestemden tijd op het aangeduide punt aan te komen. Daardoor werden ook vele voorwerpen, die men vroeger voor den soldaat in het veld noodzakelijk dacht, door de Fransche troepen ontbeerd, en voor de eerste maal zag men een leger, zonder tenten, legergereedschappen, zonder magazijnen, in het veld trekken. De soldaten aten, sliepen en stierven hoe en waar zij konden, onophoudelijk voorwaarts strevende, vechtende en overwinnende. De oorlog was daardoor voor den stad- en landbewoner nog verschrikkelijker geworden. De soldaat, die brood ontbrak, moest, om voedsel te krijgen, op plundering uitgaan; dochdoor het hem benodigde voedsel zelven te zoeken, deed hij de inwoners meer schade, dan hij zich-zelfen voordeel verschafte, want van het requisitie-stelsel, laat zich even gepast als van het despotismus zeggen: het is de handelwijze eens wilden, die eenen boom velt, om er de vruchten van te kunnen wegdragen. Het valt echter niet te ontkennen, dat men, door deze wijze van oorlog voeren, voordeelen konde behalen, die men vroeger moest laten varen. De troepen hadden wel door ontberingen en inspanning van alle mogelijke lichaamskrachten veel te lijden, doch het doel, d. i. de overwinning, werd behaald; en dit was voldoende, om de overblijvenden voor gelede ongemakken schadeloos te stellen, en de open gevallen plaatsen door andere manschappen wederom aan te vullen.

Wanneer men, van den anderen kant, de vroegere krijgsgesbeurtenissen met de latere vergelijkt, dan hebben de landen, alwaar de oorlog gevoerd is, door de laatste minder moeten lijden, dan door de eersten en wel juist om derzelve korteren duur, alhoewel ze voor het oogenblik, waarin ze voorvielen, voor de bewoners verschrikkelijker waren.

De oorlogen van 1805 en 1809 zijn in eenige weinige maanden begonnen en geëindigd. Die van 1831 was in tien dagen afgeloopen, en zonder de tusschenkomst der Franschen, was op den 10den dag het voorgestelde doel volkomen bereikt geweest.

In dien laatstgenoemden, altijd gedenkwaardigen, veldtogt, zagen wij het levend evenbeeld der taktiek door *Napoleon* geleerd en in uitoefening gebragt, en zoo niet alle de legerafdeelingen het voorschrift van tijd en plaats, zoo naauwkeurig zijn nagekomen, als *Napoleon* van zijne luitenants vergde, en ook de Prins van *Oranje* destijds vorderde, dan was er welligt nog slechts eenige dagen veldtogt noodig geweest, om die gewenschte eenheid in doel en bewegingen daargesteld te zien. Hoe kortstondig de tijd van zien, in dezen veldtogt geweest is, heeft men echter kunnen opmerken, dat ook daarin groote veldheers-talenten zich ontwikkelden, die slechts de gelegenheid vroegen, om de heerlijkste uitkomsten op te leveren: koele bezonnenheid, tegenwoordigheid van geest,

onverschrokken moed, eenen helderen blik in de omstandigheden en gebeurtenissen, en besluitvaardigheid in de keuze der middelen, werden in den persoon des prinsen van *Oranje*, zelfs door zijne vijanden, opgemerkt. Ook zeer juist karakterschetsend was het gezegde van eenen Franschen generaal: *mettez votre Prince d'Orange à la tête d'une bonne armée de 150,000 hommes, et il les fera faire un tour de l'Europe, comme jadis notre petit caporal, dont il possède toutes les qualités militaires, sans avoir son ambition, qui l'a fait tomber.*

Het valt ook niet te ontkennen, dat reeds de taktiek, die, na de uitvinding van het buskruid, in gebruik kwam, de oorlogen minder bloedig had gemaakt, de strategische manoeuvres, door *Napoleon* aangewend, de veldslagen nog een veel minder bloedig aanzien dan voorheen hebben gegeven. Niet lang werd er door hem om eene beslissing gedraald: het centrum der vijandelijke liniën te doorbreken, of een van derzelve vleugels af te snijden, waren de gewone middelen, door hem gebezigd, om zich de overwinning te verzekeren, en van deze de grootst mogelijke voordeelen te trekken: met snel door te dringen, zich in het hart van het vijandelijk land te vestigen en deszelfs bronnen van welvaart te bemagtigen, kocht hij zeer spoedig den vrede. Vele zijner veldtogten waren zoo vele zware doch snel overdrijvende onweders, die de sporen van derzelve aanwezen slechts daar achterlieten waar zij ongelukkiger wijze waren ingeslagen. Daarbij kwam dan nog, dat de bewoners der landen, alwaar de oorlog zoo dikwerf gewoed had, er op geoefend werden, om deszelfs onvermijdelijke gevolgen zoo veel doenlijk te ontgaan. Zoo trokken de bewoners der Oostenrijksche dorpen, die aan de groote wegen lagen, bij de nadering der Fransche troepen, met hun vee en draagbare goederen, naar de bosschen, en wachtten daar af, dat de landwegen wederom vrij waren, om naar hunne woningen terug te keeren. In de veldtogten van 1814 en 1815 volgden de Fransche landlieden deze voorbeelden, en zoo doende werd list en voorzorg aan het geweld tegengesteld.

» De kommanderende generaals » — zeide *Napoleon* — » worden door hunne ondervinding, of door hun eigen genie geleid. De taktiek, de evolutien, de ingenieur- en artillerie-wetenschappen, laten zich, even als de wiskunde, uit de boeken leeren, doch de kennis der hoogere krijgsvvoering verkrijgt men door de ervaring, maar vooral door de studie der geschiedenis van de door groote veldheeren gevoerde oorlogen.»

Tacitus beweert, dat het vernuft eens veldheers den grootsten invloed in den oorlog uitoefent. Een veldheer moet, bij zijne krijgsondernemingen, de list der slang met

den moed eens leeuws weten te paren. Ook levert de krijgsgeschiedenis voorbeelden op, dat er meer veldslagen door strategische middelen, dan door geweld gewonnen zijn. Wanneer nu ook deze middelen de omstandigheden niet hebben kunnen dwingen, wanneer deze niet tot het doel gevoerd hebben, dan kan men toch den veldheer, die dezelve heeft aangewend, nimmer het verwijt doen, van niet alles te hebben beproefd, wat de kunst des oorlogs van hem kan vorderen; de bijval van den onpartijdigen beoordeelaar is hem dan gewaarborgd, en dit is reeds veel gewonnen voor den persoonlijken roem des veldheers. De krijgsgeschiedenis zal hier spreken.

In den laatsten Poolschen veldtogt was het operatieplan van den Russischen Veldheer zoodanig berekend, dat het Poolsche leger, dat - bij de veronderstelling, in dat plan opgegeven - in linie tusschen Ostrolenka en Siedlec, zoude staan, in tweeën moest gedeeld worden, waarvan de eene helft tusschen het Russische centrum en den rechter-, en de andere helft tusschen dat zelfde centrum en den linker vleugel, zouden gedeeld staan. Was dat plan gelukt, dan had het Poolsche leger geen hoofds slag kunnen leveren, maar was verdeeld uiteen gedreven, van Warschau afgesneden, en, zonder roem te behalen, vernietigd geworden. De krijgstalenten van *Chlopicki*, de moed zijner troepen, het spoedig ontdooijen der rivieren, en het ongelukkig uitvallende gevecht van den Russischen linkervleugel-onder *Geismar* bij *Stozeck*, op den 16den februarij, hebben dit plan doen verijdelen. Na het mislukken dezer berekening, bleven echter alle bewegingen der Russische troepen op het verdeelen der Poolsche strijdkrachten doelen. Daarom trokken zij terug, zoodra de Polen aanvallend begonnen te werken, ten einde daardoor enkele Poolsche leger-afdeelingen van hare operatie-linie af te lokken, om daarna in den rug der alzo misleiden snel door te dringen, en nogmaals te beproeven hen te verdeelen en van Warschau af te snijden. Alleen de Polen, die het voornemen hunner vijanden vermoedde lieten zich niet in den val lokken.

Het zal wel onnoodig zijn hier de strategische bewegingen van het Nederlandsche leger op den 6den, 7den en 8sten Augustus 1831, om het legerkorps van *Daine* af te snijden en te omsingelen en de nog berekender bewegingen van den 10, 11 en 12 Augustus van hetzelfde jaar, tegen het overschot van het Belgische leger, onder vorst *Leopold*, aan te voeren, en nog onnoodiger zal het wezen hier de oorzaken van het niet volledig volvoeren en gelukken van dit heerlijke operatie-plan aan te halen. Hij, die ze ontworpen had, en waarop wij hierboven de aandacht reeds gevestigd hebben, heeft daarom niet minder zijn groot ontluikend veldheers-talent zien toejuichen.

Zaakkennis en besluitvaardigheid, mogen den

veldheer nimmer ontbreken, wanneer hij voor eenen inzichtvollen en ondernemenden tegenstrever niet wil onderdoen. Ook hiervan zullen wij voorbeelden aanvoeren.

Na den val van het revolutionnaire Fransch schrikbewind, besloot de nationale Conventie, aan de wenschen van het volk te voldoen, door aan de gerechtigheid eenen vrijen loop te laten, en eene wetgeving in te voeren, geschikt om in het republikeinsche stelsel iets van de vastheid der monarchale beginselen in te lasschen, ten einde daardoor vroegere misslagen wederom goed te maken en gelijktijdig in Europa het aanzien eene consequente handelwijze te behouden. Dit besluit hield in, om in de nieuwe grondwet de vastheid eener monarchale regering, met de namen en de vormen van een democratisch gouvernement, te vereenigen. Daardoor volgde zij het romeinsche gemeenebest na, en stelde een uitvoerend en een wetgevend bewind daar. Het eerste werd aan eenen raad van 5 leden, directeurs genaamd, opgedragen, die de leiding van vrede en van de krijgs-aangelegenheden, de nakoming der wetten en het uitvoerend staatsbewind tot werkring had; doch die geen aandeel in het wetgevend bewind mogt nemen. Dit laatstgenoemde bestond uit twee raden; namelijk, uit den raad der *Ouden*, die het opperbestuur voorstelde, en uit eenen raad, naar het aantal der leden, die der *viijfhonderd* genaamd. In de vergaderingen van deze laatste, zouden de wetten moeten worden voorgedragen, en nadat deze door de meerderheid van stemmen waren aangenomen, aan den raad der *Ouden* worden onderworpen. Hoewel deze nieuwe inrigting ook boven de vorige te verkiesen was, mishagde dezelve aan de Parijzenaars. Deze hadden eenmaal besloten, om de oppermagt aan de Conventie, welke aan de gruweldaden van *Robespierre* had deel genomen, te ontwringen. De 48 parijsche sectien vereenigden zich, en deze vormden 48 tribunen voor de hevigste redenaars. Groote talenten waren er trouwens niet meer noodig, om de gemoederen tegen de omwenteling te doen innemen, en toch toonden vele redenaars, dat het niet aan talenten ontbrak. De bevolking van Frankrijks hoofdstad kwam daarop in beweging. Na den 9 thermidor (den val van *Robespierre*) had de stad Parijs hare nationale garde georganiseerd, en wel voornamelijk met het doel, om uit derzelver gelederen de Jacobijnen te verwijderen; zij verviel echter daarbij in eenen tegenovergestelden misslag, namelijk, van vele aanhangers der contra-revolutie in dezelve op te nemen. Deze gewapende burgermagt wastoemaals 40,000 man sterk, en allen deelden in de verbittering der sectien tegen de Conventie en tegen de voortduring van derzelver willekeurige magt, vooral daar zij het gewaagd had te eischen, dat voor het minst twee

derde van derzelver leden in de nieuwe wetgevende kamers zouden worden opgenomen. De Conventie bleef echter in het geloof verkeeren, dat deze volksbewegingen geene gevolgen zoude hebben, terwijl zij dezelve vergeleek bij de bewegingen, die zoo menigmaal in Londen plaats hadden, en bij die, waarvan Rome ten tijde der *commités*, zoo dikwerf het voorbeeld gegeven had. Doch de sectien steunden op hare krachten, verklaarden hare vergaderingen permanent, kenden zich het regt toe voor de vrijheid van Frankrijk te mogen waken, en trotseerden de nationale Conventie openlijk. Men begon reeds voort te stellen om de nationale garde tegen de Tuilerien te doen marcheren, ten einde aan de Conventie, met de wapenen in de hand, de wet voortschrijven, zoodat deze laatste naar hulp en middelen van tegenweer moest omzien. Op de 5000 man linie-troepen, welke in Parijs aanwezig waren, rekende de Conventie, en deze verklaarden zich dan ook te bereidwilliger voor de regering, daar het Fransche leger republikeinschgezind was en de opstand een aristokratisch karakter had aangenomen. De Fransche linie-troepen konden de gewapende burgermagt ook, om vele redenen, niet verdragen. Bij opgenoemde troepen, voegde de Conventie nog eenige honderde artilleristen en 1500 vrijwilligers, welke meest allen tot de vorige lijfwacht van *Robespierre* behoord hadden. De sectien kozen daarop den generaal *Duncan* tot haar opperhoofd; de Conventie gaf daarentegen het opperbevel over hare strijdkrachten aan den generaal *Menou*, met last, om met een beduidend aantal troepen, naar de sectie *le Pelettier*, welke de ijverigste tegenstrevers der Conventie in haar midden telde, te marcheren, en de nationale garde van dat blok te ontwapenen. Toen echter *Menou*, vergezeld van een der leden der Conventie, aldaar verscheen, vond hij de burgers gewapend, en dermate met het vaste voornemen bezielde om zich te verdedigen, dat hij, na veel woordenwisseling, het raadzaam oordeelde, geenen aanval te beproeven, maar terug te trekken. Het *besluiteloze* gedrag van *Menou* had zijne afzetting ten gevolge, en deed de Conventie, in haren angst, naar eenen anderen generaal omzien, die, onder het geleide van *Barras*, de gewapende magt met geestkracht zoude weten aan te voeren. In deze oogenblikken beslisten een paar woorden van *Barras*, aan zijne ambtgenooten *Carnot* en *Tallien*, over het lot van Europa voor eenen tijd van 20 jaren. »Ik ken,» — zeide hij — »den man, dien wij noodig hebben, en wel een klein Korsikaansch officier, die niet veel omstandigheden met de nationale garde zal maken.» Men weet dat *Barras*, bij de belegering van Toulon, *Napoleon* van eene voordeelige zijde had leeren kennen. Door *Barras* alzoo aanbevolen, werd *Napoleon*, die destijds bij de directie van oorlog werkzaam was, in de vergadering ge-

roepen. Hij was getuige geweest van den terugtogt van *Menou*, en was daardoor, en door zijne *zaakkennis*, in staat gesteld, om de oorzaken en gevolgen van dat ongeluk, met alle de bijzonderheden te verhalen en uit te leggen. Met klimmende oplettendheid werd hij aangehoord, en dadelijk daarop ontving hij de opdracht, om de Conventie te beschermen. Zoodra *Napoleon* zich met dit opperbevel bekleed zag, zond hij eenen eskadrons-kommandant (*Murat*) met 300 paarden af, om het artillerie-park, dat aan de Sande stond, af te halen, en naar de tuinen der Tuilerien over te brengen. Dit geschiedde om 1 uur na middernacht. Eenige oogenblikken later, en hij had zulks niet meer kunnen volvoeren; daar juist het hoofd eener kolonne nationale garde aankwam, toen hij (*Murat*) met de stukken weg trok. Zoodra deze stukken des morgens om 4 uren aan de Tuilerien aankwamen, beijverde *Napoleon* zich dezelve tegen alle toegangen en bruggen, die op het kasteel leidden, op te stellen. De nationale garde, had dezen alzo goed verdedigden post, hoezeer zij ook eene massa van 40,000 man vormde, nimmer moeten aanvallen; zij had zich slechts moeten vergenoegen, alle de straten af te sluiten, om de linie-troepen in hunne defensieve stelling in te sluiten, tot dat zij door gebrek aan levensmiddelen genoodzaakt waren, onder voor hen nadeelige omstandigheden, eenen uitval te doen, of om het geweer neder te leggen. Doch gewapende volkshoopen aarzelen nimmer lang. Door den terugtogt van *Menou*, waren zij stout geworden, en besloten de Conventie in hare vergaderzaal aan te vallen en haar te dwingen het vrije kiesregt te erkennen. De aanval had alzo plaats op den 13 Vendimaire (4 October 1796), doch overal vonden de dicht ineengedrongen kolonnen der nationale garde den hevigsten wederstand. In de straat St. Honore nam het gevecht eenen aanvang. *Napoleon*, die de Cul de sac-Dauphine sterk had laten bezetten, liet de onvoorzigtige voorwaarts dringende nationale garde, ongestoord door de naauwe straten vooruitrukken, tot dat een van derzelver grenadier-bataillons voor St-Roche stelling nam. Oogenblikkelijk volgde daarop een verschrikkelijk blikken-doosvuur, uit het geschut, dat in de neven- en kruisstraten was opgesteld. De kolonne nationale garde, onder het bevel van *Lafond*, gedroeg zich braaf, en beproefde de stukken stormenderhand te vermeesteren. Een zoodanig waagstuk, dat in het opene veld reeds zeer gewaagd is, wordt onuitvoerbaar, wanneer de aanval in naauwe straten geschiedt. Het gevolg van dezen aanval was dan ook, dat de gewapende burgers, in het front en in de flanken beschoten, moesten wijken; zoodat het geheele gevecht, waarin, aan beide zijden, vele honderde menschen vielen en nog meerdere gekwetst werden, in den tijd van een uur beslist was. De zegevierende linie-troepen trokken nu

naar de verschillende sectien, en voleindigden weldra de verstrooijing en ontwapening der burgers. Den volgenden dag werd de 25jarige *Bonaparte* door de Conventie tot kommanderenden generaal van het binnenlandsche leger benoemd, waarbij hij dezelfde nationale garde, die hij den vorigen dag overwonnen had, onder zijne bevelen kreeg. De Conventie maakte een zeer gematigd gebruik van hare overwinning, en slechts weinige personen, waaronder een zekere *Lafond*, voormalige garde-du-corps, die in de gevechten uitstekenden moed betoond had, werden geregt. Kort na deze gebeurtenis werd *Scherer* uit Italië terug geroepen, en de overwinnaar van 13 Vendimaire, in deszelfs plaats, als opperbevelhebber van het Fransche leger in Italië benoemd.

Het zaakkundig en besluitvaardig gedrag van *Napoleon*, bij die gebeurtenis, deden hem als eenen veldheer kennen, waarop de algemeene aandacht weldra getrokken werd.

Het keer-punt van dezen buitengewonen man, — welks voorbeeld wij tot leering aanhalen (*), en die het noodlot bestemd had, om reeds vroegtijdig uit den kring van het gewone leven te treden, en die, aan het hoofd zijner overwinnende scharen, zoo lang ons werelddeel doortrok en zoo vele staten en volken aan zijne magt onderwierp — was Spanje. Zoodra als de oorlog in dat land gerekt werd, verloor de roem, die de Fransche wapenen zoo lang omstraald had, zijnen glans, en deed *Napoleons* ster verbleken. Had hij de Spaansche aangelegenheden in persoon kunnen leiden; had hij daár de loopbaan zijner overwinningen niet plotselings moeten verlaten, om, door de oorlogsverklaring van Oostenrijk, aan den Donau terug te keeren, om aldaar nieuwe ongehoorde overwinningen te gaan behalen, dan had hij waarschijnlijk in weinige maanden Spanje zijn ijzeren juk opgelegd.

Wanneer een leger iets grootsch zal ondernemen, dan is de persoonlijke tegenwoordigheid eens veldheers onontbeerlijk; want hij alleen is het hoofd van het leger, is alles! Niet het Romeinsche leger, maar Cesar heeft Gallien overwonnen; niet het Karthaagsche leger heeft Rome doen beven, maar wel *Hannibal*; -- niet het Macedonische leger is aan den Indus doorgedrongen, maar wel *Alexander*; -- niet het Fransche leger, heeft den oorlog aan den Weser en den Inn gevoerd, maar wel *Turenne*; -- niet het Pruissische leger heeft den Pruisischen staat zeven jaren lang, tegen de drie grootste magten van Europa verdedigd, maar wel *Frederik de conige*; — niet Frankrijks legers hebben den oorlog van den berg Karmel, tot Moskou voortgeplant, maar wel *Napoleon*; -- en

(*) Wel te verstaan alleen als krijgsman en veldheer.

eindelijk is niet het Nederlandsche leger in tien dagen tijds, tot aan de zetelplaats van het oproer en verraad doorgedrongen, maar wel *Oranje!*

Hoeveel rijkdom van stoffe levert ons alzoo de krijgsgeschiedenis niet op, om de deugden en hoedanigheden eens veldheers, van eenen volmaakten krijgsman, door groote voorbeelden te leeren kennen! Hoe uitgebreid zoude dit vertoog niet worden, wanneer wij slechts de even opgenoemde, in onze gedachten op derzelver togten wilden volgen! Wij zullen echter op het eenmaal ingeslagen voetspoor, bij voorkeur, bij de nieuwere krijgsgeschiedenis verwijlen, en *Napoleon* als veldheer op den voorgrond stellen, omdat wij in hem ook de andere, en in eenige zijner navolgers, wederom hem hervinden.

Met bewondering moeten wij staren op zijne groote talenten en zielskracht, aan den dag gelegd in den veldtogt van 1814, waarin hij op Franschen bodem tegen een tienmaal sterkeren vijand te kampen had. Dan bedreigde hij hier eenen vijand, en viel wederom daar eenen anderen met woede aan; doch niettegenstaande de snelheid zijner bewegingen, konde hij geene derzelve vernietigen, omdat de strijdkrachten hem ontbraken. Bij elk geleverd gevecht werden alle zijne talrijke vijanden naar dat punt gelokt, zoodat het hem onmogelijk werd, zich op een punt te werpen, zonder zich op het ander bloot te geven; want meer dan eenig ander hield hij altijd den stelregel voor oogen: dat men zich in het gezigt van den vijand niet vermogt te verzwakken, en dat de overwinning, niet door het grooter getal strijders, maar door de meerderheid op een en hetzelfde punt te brengen, behaald wordt.

Door de nederlaag bij La Rothiere, alwaar *Napoleon* met jonge nieuw ingedeelde soldaten, tegen eenen overmagtigen vijand te kampen had, kwam hij in eenen neteligen toestand. *Blucher* was toenmaals met zijn hoofdkwartier in Vertus, terwijl *Sacken* en *York* tot Meaux voortrukten en Parijs bedreigden. De onvermoeide veldheer liet zich daardoor echter niet ter nederslaan. Bij Troyes vereenigde hij zich met zijne oude garde, en besloot tegen het korps van *Blucher*, te marcheren, en de maarschalken *Victor* en *Oudinot*, met zeer ongelijke strijdkrachten, tegen *Schwarzenberg* - welke hij door eene demonstratie op Bar-la-Seine misleid - had achter te laten. *Blucher*, niet twijfelende of het Oostenrijksche leger zou den franschen keizer de handen vol werk geven, rukte met het Silesische korps, zonder eenigen aanval van den kant der fransche armee te vermoeden, op den straatweg van Chalons naar Parijs voort. *Napoleon* was hem echter te vlug, dewijl hij met zijn leger, door vermoeijende flanken-marschen, in een uiterst moeilijk, door moeras-

sen en kanalen doorsneden, terrein, plotselijk in den rug en op de flank van het Pruisische leger opereerde. *Sacken* voerde de voordraf aan; daarop volgde de russische generaal *Alussief*, en *Blucher* sloot de kolonne met zijn hoofd-korps. Op den 10den februarij had *Napoleon*, onder een verschrikkelijk weder, dezen marsch volbragt en werden de flanken van het pruisische leger hem prijs gegeven. De grondregelen zijner taktiek volgende, tastte hij de divisie van het centrum, onder de bevelen van *Alussief*, bij Champaubert aan, versloeg en verstrooide dezelve geheel, veroverde derzelver artillerie en maakte 2000 gevangenen. Daarna stortte hij op *Sacken* en dwong dezen, met een verlies van het vierde gedeelte zijns korps, op Chateau-Thierry terug te trekken. Na dit voorval zag *Blucher* zich plotseling en onverwacht voor het front van het Fransche leger; dit verraste hem, doch hij verloor den moed niet, en daar hij slechts drie regimenten kavallerie bij zich had, zoo konde hij zich niet dan op zijne infanterie verlaten. In quarre's, schaaksgewijze opgesteld ondernam hij, onder de gedurige aanvallen der fransche kavallerie, eenen geregelden terugtogt.

Deze flanken-marsch aan de Marne behoort tot een der grootste meesterstukken van *Napoleons* krijgsgenie, en ook deze alleen zoude genoegzaam zijn, om hem in de krijgsgeschiedenis eene onvergankelijke plaats aan te wijzen en zijnen naam onsterfelijk te maken.

Daar intusschen *Schwarzenberg* zijnen rug en communicatie bedreigde, zoo staakte *Napoleon* de vervolging van het *Bluchersche* korps, en vereenigde zich bij Guignes, met de divisien van *Oudinot* en *Victor*, welke reeds voor *Schwarzenberg* terugtrokken. Bij die plaats versterkte hij zich nog met 20,000 oude soldaten, die hij uit Spanje aan zich getrokken had, en bood toen op nieuw aan *Schwarzenberg* het hoofd.

Op den 17den februarij hernam hij dan ook met voordeel het offensive, vermeerderde Nangis, dreef het legerkorps van *Pahlen* uiteen, en dwong den kroonprins van Wurtemberg tot Montereau terug te trekken; welke laatstgenoemde stad hij kort daarop stormenderhand vermeerderde. Bij deze plaats toonde hij nogmaals, dat zijn vroeger vak (de artillerie-wetenschap) hem niet vreemd geworden was, daar hij in persoon vele stukken kanon rigtte, en op de opmerking dergenen, die hem omgaven, dat hij zich aan te veel gevaren blootstelde, tot groot genoegen der kanonniers antwoordde: dat de kogel, die hem trefsen moest, nog niet gegoten was. » Vertoornd over het groote verlies, dat hij door dit gevecht geleden had, gaf hij, na den afloop van hetzelfde, daarvan den maarschalk *Victor* de schuld, omdat deze den vorigen dag Montereau moest aangevallen hebben, toen er nog geene maatregelen tot deszelfs verdediging getroffen waren, en beval hem dade-

lijk de dienst te verlaten. Bij deze gelegenheid riep hij, in tegenwoordigheid van den Maarschalk » het beste bed, dat in Montereau te vinden is, moet aan den voortijds onvermoeiden Generaal *Victor* gegeven worden." De maarschalk voelde de gegrondheid van dit zoowel verdiende verwijt, doch wilde de dienst niet verlaten. » Ik heb" zeyde hij - » mijn oorspronkelijk handwerk nog niet vergeten, en zal het geweer wederom opvatten;" vragende, om dadelijk als gewoon grenadier bij de garde te worden geplaatst. Aan dit bewijs van verknochtheid konde *Napoleon* geen weerstand bieden; getroffen reikte hij den maarschalk de hand, zeggende: » *Belluno*, wij zullen vrienden blijven."

Wanneer men op dezen, in groote krijgsgesbeurtenissen, zoo rijken veldtocht, eenen geheel onpartijdigen blik werpt, dan ziet men dien grooten veldheer van onzen tijd, altijd de overwinning behalen daár, waar hij slechts over een genoegzaam aantal strijders konde beschikken: alleen de overmagt heeft hem kunnen dwingen.

In het bloedige gevecht bij Arcis, zoo als in vele andere gevechten, geraakte hij in persoonlijk gevaar. Arcis was, bij zijne nadering, door de verbondene troepen ont-reuimd, en door de Franschen, die van meening waren, alleen met de achterhoede van het terugtrekkende vijandelijke leger te doen te hebben, op den 29sten Maart bezet geworden. Deze stad vormt, als ware het, den uitgang van eene engte, en in de nabijheid derzelve vindt men eene menigte kleine bruggen, die over verschillende kanalen, welke in de Aube uitstroomen, de communicatie onderhouden. In de stad zelve is eene brug over dezen vloed. Aan den anderen kant der stad lag een open terrein, waarop eenige eskadrons ruitery waren opgesteld. Daar achter stond de kroonprins van Wurtemberg met zijn korps; terwijl de kern van het verbondene leger, nog meer op den achtergrond, aan eene keten van heuvelen opgesteld was. De Fransche kavallerie viel dadelijk bij hare aankomst de ligte troepen der verbondenen aan; doch daar deze door onderscheidene regimenten en door geschut ondersteund werden, zoo bleef deze aanval zonder gevolg. De Fransche eskadrons werden geworpen, en tot Arcis terugdreven, en juist in een oogenblik, dat de Fransche infanterie, uithoofde der menigvuldige hindernissen, niet dan met veel moeite uit de stad konde deboucheren, om dezelve te ondersteunen. Ook hier toonde *Napoleon*, te midden van het grootste gevaar, dienzelfden onverschrokken moed, welchen hij reeds veel vroeger bij Lodi aan den dag gelegd had. Met drift trok hij den degen, wierp zich te midden zijner, in verwarring zijnde, kavallerie, haar toeroepende, dat zij haren vroegeren roem en overwinningen zoude gedenken; - verzamelde spoedig een paar eskadrons, en stuitte, door eenen onstuimigen aan-

val, de vijandelijke kavallerie. Bij dezen aanval vocht hij nevens de officieren, die hem omgaven, man tegen man, en kwam zelfs in persoonlijk gevaar, door de lans van eenen kozak, welker stoot door zijnen adjudant, *Girardin*, werd afgewend. Deze vertwijfelde aanval gaf aan de infanterie den tijd om uit de stad te rukken. De Fransche garde stelde zich op, en het gevecht nam in hevigheid toe. De verbondenen waren veel sterker, daar zij 80,000 man bijeen hadden, en *Napoleon* hun slechts 30,000 konde tegenstellen; ook deden gene den aanval op alle punten beginnen. Het dorp Grand Torci, 't welk voor de stad gelegen is, werd door de Fransche troepen bezet en met onwrikbaren moed hielden zij zich daar staande; niettegenstaande het dorp, bij herhaling, door de verbondene troepen werd aangevallen. Arcis geraakte door de granaten der verbondenen in brand; alleen de invallende nacht deed het gevecht staken, wordende deze plaats door het verbonden leger opgegeven.

Reeds bij Brienne was *Napoleon* aan een persoonlijk gevaar ontsnapt. Op den 26 Januarij te Chalons aankomende, vernam hij, dat het leger der verbondenen, als het ware, het geheele land overstroomde, en dat de rustelooze *Blucher* het legerkorps van *Schwarzenberg* eenen aanzienlijken afstand vooruit was. Daarop besloot *Napoleon* dezen grijzen en dapperen krijgsheld de eer aan te doen, van hem zijnen eersten aanval te wijden, en alzoo het Silezische legerkorps te overvallen, vóór dat het door *Schwarzenberg* ondersteund konde worden. Doch de Pruisische maarschalk kreeg er de lucht van, en verloor geen tijd om zijne troepen bij Brienne bijeen te trekken. Brienne heeft slechts twee straten, waarvan de eene naar Arcis sur Aube, de tweede naar het kasteel, de vorige militaire school en *Napoleons* eerste verblijfplaats, voert. *Napoleon* was echter spoediger op de plaats dan *Blucher*, die op het kasteel het middagmaal gebruikte, vermoed had. De Russische generaal *Alsussief* hield Brienne bezet, terwijl het korps van *Sacken*, op den straatweg van la Rothiere, in kolommen, opgesteld was. Op eenmaal verhief zich een geweldig geschreeuw. De Russische ruitery werd door die der Franschen overhoop geworpen, en te gelijker tijd greep *Neij* het dorp aan, terwijl eene afdeeling Fransche grenadiers, door het boschachtige terrein begunstigd, in de tuinen van het kasteel konden doordringen, en allen, die zich aldaar bevonden, met gevangenneming bedreigden. Naauwelijks had *Blucher* den tijd, met zijne officieren door eene achterdeur te ontvlugten, alwaar zij genoodzaakt waren hunne paarden eenen trap af te leiden en alzoo te ontkomen. *Alsussief* verdedigde Brienne tegen *Neij*, waarop *Sacken* ter zijner ondersteuning aanrukte. De kozakken vielen in de tuinen van het kasteel den Franschen in den rug, en nu was, op zijne beurt, de

persoonlijke zekerheid van *Napoleon* in gevaar. Verscheidene personen werden in zijne nabijheid nedergestoken, waardoor hij zich genoodzaakt zag, voor eigene lijfsverdediging den degen te trekken. Bienne geraakte intusschen in brand, en *Blucher* werd gedwongen met verlies terug te trekken; de Franschen behielden het slagveld.

Vele voorbeelden van moed en tegenwoordigheid van geest, in veldheeren en generaals, houdt ons de krijgsgeschiedenis voor.

Toen de generaal *Wrede*, in den slag bij Hohenlinden, bij het aanschouwen der verwarring in de Beijersche en Oostenrijksche gelederen, bemerkte, dat er op het slagveld niets meer te winnen, maar veel meer te verspelen was, had hij de tegenwoordigheid van geest, zijne brigade, die reeds veel geleden had, van den straatweg weg te voeren, en van dezelve eene zamengedrongen massa te vormen. Deze beweging moest hij te midden der vijanden ordenen, en gelukte alleen door zijne persoonlijke inspanning. Een Fransch soldaat, die reeds op hem had aangelegd, doorstak hij met zijnen degen. Zoo voerde hij zijn korps van 6000 man, den verheugden Aartshertog *Johan*, die hem reeds gesneuveld of gevangen dacht, te gemoet.

In het moorddadig gevecht, bij Landshut, in de maand April 1809, sprong *Wrede*, wiens infanterie nog achter was, aan het hoofd van eene afdeeling ligte ruitery, op de brug los, alwaar de Oostenrijkers in de groote verwarring op een gedrongen stonden, om op den regter Donau-oever te ontvlugten, en veroverde 11 stukken geschut. *Wrede* zelf en verscheidene zijner officieren stegen van het paard, draaiden de veroverde stukken om, laadden en rigten dezelve op den vlugtenden vijand, en verspreidden dood en verderf in deszelfs gelederen. Door deze kloekmoedige daad konde de voorhoede de brug bemagtigen, die reeds door den vijand in brand was gestoken.

Hoevele soortgelijke voorbeelden van vreemde veldheeren ook zijn aan te halen, gelooven wij, met gerustheid, als eene bewezene waarheid te kunnen aanvoeren, dat, wat persoonlijken moed aanbetreft, onze veldheer, de Prins *van Oranje*, allen overtreft. Dit is geene vleitaal, maar het is de taal der waarachtige geschiedenis. Wanneer de Fransche troepen in Spanje een koen waagstuk, of eene stoute verkenning, bij het Engelsche hulpleger, zagen plaats hebben, dan was het reeds tot spreekwoord bij hen geworden: *C'est le Prince d'Orange!* (L. K. H. was destijds adjudant bij den Hertog van *Wellington*). De slag van Waterloo, zijn meer dan stoutmoedige intogt in het operoerige Brussel, de schermutseling bij Poppel, de verkenning des vijands buiten Hasselt, en de gevechten bij Boutersem en Leuven (augustus 1831), waar hij altijd te midden der voorste tirailleurs en het hevigste kanon-

geweervuur was, en overal dezelfde koelbloedige geestkracht aan den dag legde, kunnen het bovengezegde staven en bevestigen. Daár, waar het gevaar het hevigste woedde, was men ook verzekerd, den witten vederbos des veldheers te ontmoeten, en bij de laatste opgenoemde gevechten, zag men dezen nimmer zonder den vederbos van den Prins *Frederik der Nederlanden*. Eene weinig bekende anecdote, dezen laatsten betreffende, verdient hierbij aangehaald te worden.

Het is bekend, dat het linker-voorbeen van het paard, waarop de Prins *van Oranje*, op den 12den augustus 1831, bij het deboucheren uit Boutersem, gezeten was, door eenen kanonskogel werd weggeslagen. Het toeval wilde echter, dat beide de Prinsen, op een en denzelfden dag en bijna in hetzelfde uur, uit een oogenblikkelijk gevaar gered werden. Kort na het opgenoemde voorval met den Prins van *Oranje*, vloog een kanonskogel zoodigt voorbij het hoofd van den Prins *Frederik*, dat hoogst-deszelfs hoed door de drukking der lucht aan den eenen kant sterk werd ingedrukt. De Prins toonde zulks, met den vinger naar dezen indruk wijzende, aan een', in de nabijheid zijnde, hoofd-officier, en begon te glimlagchen. Meer koelbloedigheid konde men toch in zulke oogenblikken niet betoonen.

Wanneer wij ons voorgenomen bestek te buiten gaan, en in onderdeelen of onder kommando's treden wilden, hoevele trekken van stoutmoedigheid en onverschrokken dapperheid, zouden wij dan niet uit onze eigene krijgsgeschiedenis, vooral van de laatste dagen, moeten aanhalen, wanneer wij den stoutmoedigen hertog *B. van Saksen Weimar* en anderen op hunne laatste togten wilden volgen! Eene nadere gelegenheid zal ons ook op hen terugbrengen.

Persoonlijke moed behoort tot de deugden, die eenen veldheer moeten versieren, maar dezelve mag ook niet te ver gedreven worden; want het geval kan plaats hebben, wanneer de aanvoerder, voor een oogenblik, de plaats van eenen stoutmoedigen kavallerie-officier inneemt, dat zijne afwezendheid voor de overige troepen de grootste nadeelen kan te weeg brengen. Het grooter gevaar, van bij zulke gelegenheden gewond te worden, spreekt mede luid voor het hovengestelde.

Hoe vele bewijzen van persoonlijken moed *Napoleon* ook gegeven had, schatte hij echter, in zijnen toestand, als hoofd van eenen staat, die door *zijn* verlies alles in die oogenblikken zoude verliezen, de pligten van zelfbehoud hooger. In de legerorder, die hij, even vóór den slag bij Austerlitz, aan het Fransche leger gaf, beloofde hij, zich op eenen afstand van het vuur te willen houden. Hij hield zich daarbij overtuigd, dat deze zinsnede, zijne persoonlijke zekerheid betreffende, dezelfde

uitwerking bij zijne soldaten zoude te weeg brengen, als de, bij andere legers gebruikelijke, belofte van soevereinen of aanvoerders, van zich aan hun hoofd te zullen stellen. En dit is welligt het sterkste bewijs, van het wederkeerige vertrouwen, hetwelk tusschen het Fransche leger en deszelfs Veldheer bestond.

Onder de menigvuldige bewijzen van onverschrokkenheid, welke laatstgenoemde veldheer in honderde gevechten heeft gegeven, is welligt dat, in den veldslag bij Asperen getoond, het opmerkingwaardigste. Dikwerf te midden van de digtste drommen, die met den vijand handgemeen waren, baden zijne grenadiers hem, zich te verwijderen, en toen deze beden geen gevolg hadden, sprong de Generaal *Walther* van de garde, die met de hoogste geestdrift aan *Napoleon* verknocht was, op hem toe, en riep met verheffing van stem: » Sire, verwijder u, anders laat ik u door mijne grenadiers wegvoeren.»

Ook de Aarts-hertog *Karel* gaf bij deze gelegenheid bewijzen van onverschrokkenheid. Toen namelijk, op den 22 Junij, de bloedige slag, die des daags te voren was aangevangen, door de versterkingen, welke de beide legers des nachts aan zich getrokken hadden, op nieuw begon, bevochten de Franschen eenige voordeelen. De kerk van Asperen, die zij op den 21sten verloren hadden, werd stormenderhand heroverd, waardoor vele Oostenrijksche soldaten in hunne handen vielen. De storm op het dorp werd echter van den Oostenrijkschen kant, even als op den vorigen dag, met woede hernieuwd. *Napoleon*, die dit schouwspel had aangezien, nam toen een besluit, zijnen roem waardig. Hij merkte, namelijk, op, dat de Oostenrijkers, bij hunnen aanval op Asperen, zijnde het steunpunt van den linker-vleugel der Fransche stelling, hunnen rechter-vleugel en hun centrum *refuseerden*, waaruit hij begreep, dat beide te verzwakt waren, om den aanval op Asperen te ondersteunen. Hierop afgaande, liet hij beide zijne vleugels aanrukken, om de Oostenrijksche stelling op deze ontbloote punten, in echelons, aan te grijpen. Digte infanterie-massa's, door veel geschut ondersteund, rukten in den stormpas, onder een wild geschreeuw, voorwaarts. De Oostenrijksche linie week terug en raakte zelfs in gevaar van doorgebroken te worden. Regimenten en brigaden begonnen alreeds van elkander te wijken, waardoor de rechter-vleugel bedreigd werd, van te worden afgesneden.

De Aarts-hertog *Karel*, dit dreigende gevaar ziende, snelde naar de gevaarlijkste punten, om gelijktijdig de pligten eens veldheers en die van een gewoon soldaat te vervullen. Eenige reserve trok hij tot zich, vulde daarmede de opengevallen ruimten in de slagorde, en voerde zelfs in persoon de grenadiers tot den aanval aan. Overigens kan men als een axioma aannemen, dat een kommanderende Generaal moed behoort te bezitten; is deze hem echter niet aan-

geboren, dan moet hij zich dien weten eigen te maken, want deze is eene met zijne betrekking verbondene noodwendigheid.

De oorlog vordert verder van den veldheer, bij de reeds bedoelde zielskrachten en den vasten wil, in de uitvoering zijner berekende en zaakkundige dispositien, dat hij ook in den aard der omstandigheden eenen helderen en snellen blik weet te werpen, ten einde, bij elke zich voordoende verandering, ook dadelijk doeltreffende wijzigingen in zijne eerste berekening te kunnen aanbrengen.

Sempronius werd aan de *Trebia* en *Varro* bij *Cannae* geslagen, ofschoon hunne legers talrijker dan de vijandelijke waren; dewijl zij, naar het Romeinsch gebruik, hunne legers in slagorde van drie linien opgesteld hadden, terwijl *Hannibal* het zijne slechts in ééne linie rangschikte. De karthaagsche ruitery was overigens sterker en beter, dan die van haren vijand. De Romeinsche legers werden gelijktijdig in het front, in de flanken en in den rug aangegrepen en geslagen. Hadden nu de beide Romeinsche opperbevelhebbers eene, naar de omstandigheden gewijzigde, slagorde aangenomen, zij waren niet uiteengedreven, en welligt overwinnaars geweest.

De werkring eens veldheers bij de ouden, was evenwel zeer verschillend van dien eens opperbevelhebbers in de nieuwere tijden. Bij de legers der ouden, was de hoofdbevelhebber, op 200 passen van de vijandelijke linie, aan geen gevaar blootgesteld, en toch stond hij daar op de goede plaats, om de bewegingen van zijne troepen te kunnen besturen. In onze dagen bevindt zich de kommanderende Generaal, op 1000 passen van den vijand, nog in het werkzaamste geschutvuur, en is dan reeds zoo verre verwijderd, dat vele bewegingen des vijands aan zijn oog kunnen ontsnappen. Er heeft ook welligt geen gevecht plaats, waarin hij niet, op het een of ander punt, het bereik van het klein geweervuur moet naderen. De nieuwere slagvelden zijn uitgestrekter, waardoor men genoodzaakt is een grooter veld te bestuderen. Overigens wordt er veel meer ervaring en militaire kennis vereischt, in het besturen van een leger van de nieuwere tijden, dan er bij de ouden noodig was.

De toestand of betrekking van eenen kommanderenden generaal, in het werkdadig oorlogsleven, is zeer netelig. Vervult hij zijne pligten naar wensch; handelt hij in vele moeilijke omstandigheden nog zoo krijgs- en menschkundig; zijn zijne talenten en zijn krijgsgenie nog zoo groot; al leveren zijne ondernemingen nog zulke schitterende uitkomsten op, toch zal hij zelden het oordeel van den tijd, van het onverstand of der partijzucht ontgaan. Treft nu het onder zijne bevelen staande leger het een

of ander ongeluk, waarvan hij geene of zeer weinig schuld draagt, zoo wordt dikwerf zijn vroegere roem, zijne geheele vroegere gelukkige loopbaan in eens vergeten. Het publiek is niet billijk genoeg, om de bijzondere omstandigheden, die zoo dikwerf in den oorlog op de gebeurtenissen invloed uitoefenen, in aanmerking te nemen of om misslagen, die niet vermeden konden worden, over het hoofd te zien. Is daarenboven de regering nog despotisch genoeg, om het ongeluk te straffen, in stede van het te achten, dan hangt gedurig en onophoudelijk het zwaard van *Damokles* boven het hoofd van den opperbevelhebber.

In de eerste jaren der Fransche omwenteling, zijn er op deze wijze vele hoofden, onder de moordbijl van het schrikbewind gevallen. Zoo bragten *Beauharnais*, *Custine*, *Brunet* en meer anderen, omdat zij het ongeluk gehad hadden veldslagen te verliezen, hun leven onder de guillotine ten offer. Het toenmalige Fransch bewind beschuldigde hen, ofschoon het van 't tegendeel overtuigd was, van verraad. Door deze onheilvolle, mischien in die oogenblikken noodzakelijke, staatkunde, wilde het bewind zijne generaals een voorbeeld geven, wat hun te wachten stond, indien zij het ongeluk hadden eenen veldslag te verliezen; terwijl het gelijktijdig gunstig op het gezonken moreel der soldaten wilde werken, door het geleden ongeluk *alleen* aan de verraderij van hunne opperbevelhebbers toe te schrijven. Ook *Napoleon* werd eenmaal van verraad beschuldigd, en voor de verschrikkelijke regtbank geroepen, waarvoor eene beschuldiging met eene veroordeeling gelijk stond. Alleen de bemoeijingen van eenige volksvertegenwoordigers, die naar Parijs schreven, dat *Bonaparte's* tegenwoordigheid bij het leger onontbeerlijk en de tegen hem ingebrachte beschuldiging ongegrond was, reddde hem. Met meer regt dan genoemd bewind, handelde de opperbevelhebber *Bonaparte* met den generaal *Valette*, toen hij dezen voor het front zijner brigade casseerde, omdat hij, bij den terugtocht der achterhoede bij Castiglione, geenen moed noch vastheid van karakter getoond had. Zulke voorbeelden zijn meesttijds, niet alleen doelmatig, maar dikwerf noodzakelijk, om behoorlijke grenzen, voor *belooning* en *straf*, en *pligtvervulling* of *pligtverzuim*, af te bakenen.

Grootmoedigheid moet ook eene der eigenschappen van den veldheer zijn, dewijl hij in de gelegenheid kan komen, haar doeltreffend te kunnen aanwenden.

De bezetting van *Mantua*, onder het opperbevel van den Oostenrijkschen veldmaarschalk *Wurmser* (1796), was op half ration gebragt, en reeds waren de paarden opgegeten. *Bonaparte* deelde aan dien grijzen veldheer den uitslag van het gevecht bij Rivoli mede, en eischte op die gronden, dat hij zich zoude overgeven; doch *Wurm-*

ser antwoordde trotsch weg, dat hij nog voor een geheel jaar levensmiddelen bezat. Intusschen kwam, reeds eenige dagen daarna, zijn eerste adjudant *Klenau*, in het hoofdkwartier van *Serrurier*, die het blokkade-leger voor *Mantua* kommandeerde. Deze verzekerde, dat de bezetting nog voor drie maanden levensmiddelen in voorraad had, doch betuigde tevens, dat, dewijl *Wurmser* niet konde veronderstellen, dat Oostenrijk de vesting op den regten tijd zou kunnen ontzetten, zijn te houden gedrag zich alzo zoude rigten naar de eischen, die men hem zoude toestaan. *Serrurier* antwoordde, dat hij daarvan kennis zoude geven aan den opperbevelhebber van het Fransche leger. Zulks geschiedde, waarop *Bonaparte* zich dadelijk naar Roverbella begaf, om de bepaalde zamenkomst, incognito, in zijnen mantel gehuld, bij te wonen. Met kracht van overreding poogde *Klenau* nogmaals den generaal *Serrurier* te overtuigen, dat de veldmaarschalk *Wurmser* nog in het bezit van vele verdedigings- en levensmiddelen was, waarop *Bonaparte*, die deze pralerij begon tegen te staan, de tafel naderde, om op den kant der schriftelijke voorstellen van *Wurmser* zijne beslissing te stellen. Na een half uur tijds, dien hij aan dat werk besteedde, en gedurende welken het gesprek der beide Generaals steeds voortduurde, zeide *Bonaparte* tot *Klenau*: » Wanneer *Wurmser* slechts nog voor eenige weken levensmiddelen in voorraad had, en van overgave sprak, » dan verdiende hij geene eervolle kapitulatie; maar ik » eere den ouderdom, de dapperheid en het ongeluk » van uwen veldmaarschalk. Hier zijn de eischen, die ik » hem kan toestaan, als hij morgen de poorten van *Mantua* » voor mijne troepen opent. Doet hij zulks eerst na » eenige maanden, dan zullen dezelfde eischen hem worden ingewilligd. Ik ga over den Po, om op Rome te » marcheren; maak uwen Generaal mijne voornemens » kenbaar." *Klenau*, die hij den aanvang dezer woorden, derzelve doel niet begrepen had, bemerkte echter weldra met wien hij te doen had. Hij doorlas *Bonaparte's* beslissing, en was van dankbaarheid doordrongen, toen hij deszelfs grootmoedige handelwijze ontdekte. Nu was er geene spraak meer van verdediging, terwijl hij openhartig bekende, dat de bezetting niet meer dan voor drie dagen levensmiddelen bezat. *Wurmser* drukte zijne dankbaarheid aan *Bonaparte* in eenen eigenhandigen brief uit, en zond een paar dagen daarna een zijner adjudanten naar *Bologna*, om den jeugdigen veldheer kennis te geven van een vergiftigings-komplot 't welk in de Romagna gesmeed werd. Deze wenk was van veel nut.

Eenige dagen daarop zag *Serrurier* den grijzen Oostenrijkschen veldmaarschalk, met zijnen geheelen staf, voor zich defileren, terwijl het in Europa veel bevreemding baarde, dat *Bonaparte* het zoo aanlokkelijk schouwspel,

van uit de handen van eenen Oostenrijksche generalissimus, den degen te ontvangen, uit eigen beweging vermeden had. De uitmarcherende bezetting bestond nog uit 20,000 man, 30 generaals en het groot hoofdkwartier van *Wurmser*. Gedurende de drie blokkaden, welke de vesting Mantua, in den tijd van 8 maanden, te verduren had, waren er ongeveer 27,500 soldaten in de hospitalen gestorven, of bij de uitvallen gebleven. De kapitulatie, die aan *Wurmser* werd toegestaan, is zonder voorbeeld. Uit gevoel van achting en eerbied voor dezen grijzen generaal, die zijn grootvader konde zijn, verleende daartoe *Bonaparte* grootmoedig zijne bewilling, en betoonde zijn misnoegen, over het bevel van het Fransche bewind, dat inhield, om *Wurmser*, een geboren Elsasser zijnde, als uitgeweken met de wapenen in de hand gegrepen, te behandelen.

(Het vervolg en slot hierna.)

VERSCHEIDENHEDEN.

Op den 30sten December ll. overleed binnen de vesting Breda, derzelve algemeen geachte Opperbevelhebber, *Jan Ernst Wildeman*, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en Generaal-Majoor in dienst van onzen geëerbiedigden Koning. In de verschillende betrekkingen, achtereenvolgens door hem bekleed, had de diep betreurde overledene, door zijne uitgebreide kennis en talenten, en door zijn minzaam karakter, zich de achting en het vertrouwen zijner medeburgers en dat zijner onderhoorigen waardig gemaakt.

Eenige belangrijke proeven hebben er in de artillerie-school te La Fère plaats gehad. Het is algemeen bekend, dat de Engelsche generaal *Congrève*, de uitvinder der oorlogs-vuurpijlen was, waarvan men zich, als brandstichtend middel en als een offensief wapen, tegen de troepen en vooral tegen de kavallerie bedient.

Reeds in 1827 had het fransche gouvernement een Engelschman, *Bedfort* genaamd, die onder de directie van den Generaal *Congrève* gewerkt had, aan zich verbonden. Onder diens leiding gelukte het, om in de pyrotechnische school te Maintz soortgelijke vuurpijlen, even zoo goed als in Engeland te vervaardigen, als ook om de wijze van gebruik dezer vuurwerken te verbeteren. Onlangs had zich echter een tweede Engelschman, die waarschijnlijk met de reeds verkregene uitkomsten onbekend was, aangeboden, om het geheim der vervaardiging dezer pijlen aan het fransche gouvernement te verkoopen, waarop de maarschalk *Soult* vergelijkende proeven beval te doen nemen, tusschen het door de fransche artillerie aangenomen en het nu onlangs door den Engelschen fabrikant voorgeslagen stelsel.

Deze proeven hebben te La Fère plaats gehad, en ofschoon de praktijk der Engelschen in de behandeling dezer vuurwerken, reeds van de dagen van Leipzig en Waterloo dagteekent, en de fransche kanonniërs alleen bij Antwerpen daarmede slechts weinige proeven genomen hadden, zijn echter de uitkomsten van de laatstelijk genomene proeven ten voordeele van het fransche stelsel uitgevallen. Daarenboven heeft men opgemerkt, dat de dragt der fransche vuurpijlen, met minder afwijking van de schootslijn, aanmerkelijk grooter dan die der Engelschen was; dat de ricochetten menig-

vuldiger en meer strijkende waren, en dat ook de brandstof met meer levendigheid brandde en langduriger het vuur onderhield.

Uit deze proeven is verder gebleken, dat de beste en gemakkelijkste wijze, om deze vuurpijlen naar het te bereiken doel te voeren, eenvoudig is, dezelve, in de rigting van het doel, op den grond neder te leggen en alzoo aan te steken, waardoor zij eene strijkende schootslijn volgen. Met zeer veel behendigheid weten de Engelschen deze wijze van gebruik aan te wenden.

Ook bij ons te lande heeft men in het najaar van 1832 te Waasdorp eenige proeven met *Congrèvische* vuurpijlen genomen, en alhoewel men de uitkomsten niet heeft bekend gemaakt, vermeenen wij echter met eenige zekerheid te weten, dat deze niet naar verwachting zijn uitgevallen. Wij gelooven het er alzoo voor te kunnen houden, dat het nut van dit vernielings-middel, hetwelk bij deszelfs uitvinding zoo veel gerucht gemaakt heeft, in het oordeel der mannen van het vak veel gedaald is.

In deze oogenblikken is er spraak, dat het fransch gouvernement de bewapening der zware kavallerie geheel en al wil veranderen. Onder anderen wil men, dat de zoogenaamde *pallassen*, door eene soort van lange degens, zonder snijdend scherp en van driehoekigen vorm, even als de bajonetten, zouden vervangen worden, waardoor de kurassier zich zou gedwongen zien, dit wapen alleen als *stootwapen* te gebruiken. De modellen zijn reeds ter onderzoek aan eene commissie overgegeven.

De uitgevers van den *Militairen Spectator* hebben eene nieuwe uitgave van het Fransche werkje getiteld: *Avant-postes de cavalerie légère par F. de Brack*, ondernomen. Hoeveel aanmoediging en welke gunstige opname deze onderneming verdient, zal genoegzaam blijken uit de eenvoudige opnoeming van den inhoud, dien wij hier laten volgen.

Exposition. — Du but de la Cavalerie légère en Campagne. — Du chef et de l'officier. — De l'Habillement et l'Équipement. — Du Harnachement, du Paquetage. — Du Ferrage. — Des Armes en guerre. — De la Discipline. — De l'Étude des terrains. — Des Indices. — Des Guides. — Des Espions, des Envoyés secrets. — Des Questions à faire. — Des Bivouacs. — Des Fourrages et des Vivres. — De la Pipe. — Des Grand'Gardes, Piquets, Petits Postes, Védettes, et Patrouilles. — Des Détachements. — Des Détachements proprement dits. — Des Avant-Gardes. — Des Reconnaissances. — Des Rapports. — Des Commandemens à la guerre. — des Positions à prendre sur le champ de bataille; des mouvements à y exécuter. — Des Charges. — Du Courage, de la Lâcheté. — De l'Effet Moral, du Moral. — Des Tirailleurs et Flanqueurs. — Des Prisonniers, des Déserteurs. — Des Surprises et Embuscades. — Parlementaires. — Des Escortes et des Convois. — Du Soutien des Pièces. — Des Pièces. Service de celles qui sont prises, ou qui ont perdu leurs canonniers. — Des partisans. — Des Chevaux de main, des Cantiniers. — Des Arrière-Gardes. — Des Cantonnements. — De notre Cavalerie légère dans ses rapports avec notre infanterie. — De la Fortification. — Des Remontes; des Maladies des chevaux en campagne, de leur Traitement, en l'absence d'un vétérinaire. — Instruction médicale. — Post-Face.

Eene kleine proeve, van de behandeling der verschillende onderwerpen, zal nog meer dan eenige aanbeveling, hoe gunstig die ook gesteld moge wezen, de belangrijkheid van dit geschrift doen kennen, 't welk door deszelfs originaliteit overal eenen buitengewonen opgang gemaakt heeft.

Getrouw aan de bepalingen van onzen werkkring, vermenen wij dan onzen lezers dienst te doen, met het overnemen van de volgende zinsneden:

D. *Comment vous servez-vous du sabre?*

R. Le sabre est l'arme dans laquelle vous devez avoir le plus de confiance, parce qu'il est bien rare qu'elle vous refuse service en se brisant dans vos mains. Ses coups sont d'autant

plus sûrs que vous les dirigez plus froidement, et que vous tenez bien votre arme.

Les coups qui tuent sont les coups de pointe, les autres ne font que blesser.

Pointez, pointez, le plus que vous pourrez! vous jetterez par terre tous ceux que vous toucherez, vous démoraliserez l'ennemi échappé à vos coups, et ajouterez à ces avantages, celui de ne point vous découvrir, et d'être toujours à la parade. Dans les premières guerres d'Espagne, nos dragons se firent avec leurs coups de pointe une réputation qui démoralisa les troupes espagnoles et anglaises.

D. *Doit-on se servir en guerre de tous les mouvements indiqués dans l'ordonnance?*

R. Non. Règle générale, ne cherchez jamais à porter des coups que lorsque votre ennemi est devant vous, ou à votre hauteur, mais dès qu'il est derrière, parez avec de rapides moulinets.

D. *Quel est le coup de tranchant le plus puissant?*

R. Celui de revers. Vous ne devez le porter que sur un ennemi que vous dépassez ou sur un cuirassier, qu'il serait trop chanceux de pointer dans le flanc.

D. *Où devez-vous le porter?*

R. A hauteur de cravatte, parcequ'il est dans la nature d'un cavalier menacé de baisser la tête, et qu'ainsi vous le frappez au visage; si votre coup manque son but, il touche l'épaule et l'avant bras, et met l'homme hors de combat.

D. *Comment faut-il porter ce coup?*

R. D'abord, en ayant soin de serrer fortement la poignée de votre sabre, pour que la lame ne tourne pas dans votre main, et qu'ainsi elle ne risque pas de frapper du plat, au lieu de porter du tranchant, puis vous sabrez en sciant pour que le coup pénètre plus profondément.

Tout tranchant est une scie plus ou moins fine, qui ne produit son effet qu'en se promenant horizontalement sur l'objet qu'elle attaque. Pour produire cet effet à l'instant où vous frappez, ramenez la main en arrière, c'est là tout le secret des terribles coups de sabre des mamelucks.

D. *Quel soins doit-on avoir en portant des coups de pointe?*

R. 1° De bien assurer la main. 2° De bien choisir son but; le flanc est le plus accessible. 3° Si l'on attaque plus haut, de présenter sa lame le tranchant de côté, de manière à ce qu'elle puisse pénétrer entre les côtes. 4° De porter rapidement le coup à fond, et de retirer aussitôt le coude en arrière, surtout si notre adversaire nous fait face. J'ai vu très souvent des cavaliers se fouler le poignet, et se mettre hors de service pendant toute une campagne, pour avoir porté un coup de pointe maladroitement; c'est facile à comprendre, puisqu'ils opposaient leur seul avant bras à l'effort considérable du poids et de l'impulsion d'un cavalier. S'ils avaient retiré le bras en arrière, ils n'auraient pas été blessés, et se seraient retrouvés en mesure, soit de redoubler leur attaque, soit de revenir à la parade.

Dès que vous avez porté un coup de pointe, si l'ennemi ne se rend pas, appliquez lui le coup de revers, c'est ainsi que *Guindet* tua le prince de Prusse à *Saalfeld*.

D. *Comment faut-il affiler son sabre, pour qu'il coupe bien?*

R. Lorsqu'une campagne se décide, l'ordre arrive subitement. Chacun s'empresse de se mettre en mesure pendant les quelques heures qui lui sont accordées; de là le peu de soins apportés à l'affilage des sabres; c'est un grand tort, qu'on reconçoit toujours, lorsqu'il n'y a plus moyen d'y remédier.

Ce n'est pas petite chose que de bien affiler une lame de sabre. Le modèle français porte un biseau (*saute que ne commet pour le sien aucun des peuples dont la cavalerie sait sabrer*); plus l'angle de ce biseau est ouvert, moins la lame

peut en r profondément. Si par la manière dont vous l'affilez, vous augmentez ce défaut au lieu de le diminuer, vous rendez le tranchant à peu près inutile; un bâton vaut votre sabre.

Rappelez-vous donc que moins l'angle du biseau sera ouvert, plus votre sabre entrera.

Sous l'empire, la cavalerie ne portait pas de hache, aussi le sabre la remplaçait-il pour tous les travaux du bivouac; de là, lame et tranchant vite en mauvais état; mais les cavaliers qui savaient leur affaire corrigeaient cet abus qu'ils étaient obligés de commettre, 1° en ne se servant pour couper du bois, des piquets, etc., que de la partie inférieure de la lame, et conservant le plus intact possible la supérieure pour le combat; 2° en portant toujours sur eux une petite lime très douce qui leur servait à affiler la lame lorsque son tranchant se perdait.

Je vous conseille l'usage de cette lime ou d'une pierre à faux et quand vous vous servirez de l'une ou de l'autre, promenez la toujours sur la lame du bas en haut, en prenant la garde pour base, et de façon à ce que les dents imperceptibles de votre scie regardent en bas.

Deux choses contribuent puissamment à perdre vite le fil d'une lame. La première est la négligence avec laquelle on remet cette lame dans le fourreau, ou dont on l'en retire. La seconde est le ballonnement et le frottement de cette même lame dans le fourreau une fois qu'elle y est placée. Pour détruire la première de ces causes, ne jetez pas, pour ainsi dire, votre lame dans son fourreau, mais descendez l'y doucement, en ayant soin d'éviter tout frottement du tranchant.

Pour détruire la seconde; que le fût de bois qui garnit l'intérieur du fourreau, et y protège la lame, soit bien fait, ne joue pas, comprime cette lame, de manière à l'empêcher de vaciller.

Une des raisons destructrices des lames de sabre est l'humidité. Gardez vous de remettre votre lame dans son fourreau sans l'avoir essuyée; non seulement la pluie, le sang, le brouillard, peuvent être causes de rouille, mais même l'humidité la moins sensible de l'air s'attache à son corps poli, et se fixe dans ses pores. Si vous la rentrez mouillée elle communique son humidité au fourreau, que vous avez ensuite beaucoup de peine à sécher. Une bonne précaution en guerre c'est de tenir toujours sa lame grasse.

Si, à la suite de fortes pluies, de l'eau s'est introduite dans le fourreau, et, descendue dans le fond, est cause permanente de rouille pour la pointe du sabre, ôtez le fût, mettez le fourreau vide au soleil ou près d'un feu, si c'est près d'un feu, ne le chauffez pas de manière à ce que sa soudure se fonde, mais continuez lentement votre opération, jusqu'à ce que vous ayez évaporé l'humidité. Si ces moyens sont insuffisants, passez lestement, et à plusieurs reprises le fourreau dans la cendre chaude.

Souvent un cavalier à pied qui a le sabre à la main, en pose la pointe à terre; il en résulte nécessairement rouille et perte de la pointe, aussi ne doit-il plus compter sur elle le jour d'une affaire.

Souvent un cavalier au bivouac fait griller un morceau de viande au bout de son sabre, qu'en résulte-t-il? qu'il perd la trempe de sa lame, et ne peut plus se fier à elle pour sa défense.

Règle générale: ayez soin de la lame de votre sabre *comme de celle de votre rasoir*.

De schrijver der *Proeve eener verhandeling oover de dekking der artillerie enz.* heeft tot meerder volledigheid van dit werk, het raadzaam geoordeeld, nog vooraf een, dezer dagen in het licht verschenen, Fransch geschrift te raadplegen. Zulks door hem ontboden zijnde, heeft hij het verdere afdrukken zoo lang gestaakt, tot dat hem dit werk zal geworden zijn. Wij hopen echter in staat gesteld te worden, deze verhandeling in ons nummer 14 te kunnen vervolgen. Meergenoemde schrijver heeft gemeend, de daardoor opgevallen plaats, met het vertoog van *den Veldheer* te kunnen aanvullen.

De redactie.